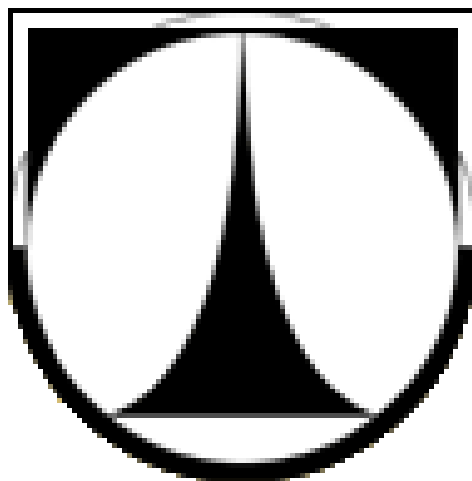

TECHNICKÁ UNIVERZITA V LIBERCI

Ekonomická fakulta

DIPLOMOVÁ PRÁCE

2012

Bc. Zuzana Chudárková

TECHNICKÁ UNIVERZITA V LIBERCI

Ekonomická fakulta

Studijní program: **N 6208 – Ekonomika a management**

Studijní obor: **Podniková ekonomika**

**Ekonomické a podnikatelské prostředí jihoevropských ekonomik
v souvislosti s evropskou měnovou integrací**

**Economic and Business Enviroment of the South European Economies in
the Context with European Monetary Integration**

DP – EF – KEK – 2012 – 27

Bc. Zuzana Chudárková

Vedoucí práce: PhDr. Ing. Pavla Bednářová, PhD., katedra ekonomie

Konzultant: Ing. Eva Stanková, Eurocentrum Liberec

Počet stran: 89

Datum odevzdání: 4. května 2012

Prohlášení

Byla jsem seznámena s tím, že na mou diplomovou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, zejména § 60 – školní dílo.

Beru na vědomí, že Technická univerzita v Liberci (TUL) nezasahuje do mých autorských práv užitím mé diplomové práce pro vnitřní potřebu TUL.

Užiji-li diplomovou práci nebo poskytnu-li licenci k jejímu využití, jsem si vědoma povinnosti informovat o této skutečnosti TUL; v tomto případě má TUL právo ode mne požadovat úhradu nákladů, které vynaložila na vytvoření díla, až do jejich skutečné výše.

Diplomovou práci jsem vypracovala samostatně s použitím uvedené literatury a na základě konzultací s vedoucím diplomové práce a konzultantem.

V Liberci dne 4. května 2012

Zuzana Chudárková

Anotace

Diplomová práce nazvaná „Ekonomické a podnikatelské prostředí jihoevropských ekonomik v souvislosti s evropskou měnovou integrací“ se zabývá vývojem fungování eura, specifického pro země jižní Evropy. V teoretické části je stručně charakterizován průběh měnové integrace vedoucí k vytvoření eurozóny, dále jsou představeny státy, o kterých tato práce pojednává, tj. Itálie, Portugalsko, Řecko a Španělsko. Nezbytnou součástí je přiblížení konvergenčních kritérií jako nutné podmínky pro vstup do měnové unie. Následují konkrétnější informace pojednávající o problematickém plnění kritérií v jihoevropských zemích, přijetí eura a s tím spojenými dopady na obyvatele a podnikatelské subjekty. Hlavní část práce tvoří zhodnocení vývoje ekonomického a podnikatelského prostředí v daných státech od zavedení jednotné měny až do současnosti. Na základě dosavadních zkušeností je poté stanovena prognóza dalšího působení eura v oblasti jižní Evropy.

Klíčová slova

Dluhová krize, euro, Evropská měnová unie, hospodářský růst, Itálie, konvergenční kritéria, podnikatelská sféra, Portugalsko, Řecko, Španělsko.

Annotation

Diploma thesis called “Economic and Business Environment of the South European Economies in the Context with European Monetary Integration” deals with the evolution of the euro, specific for the countries of south Europe. In the theoretical part is briefly characterized the process of monetary integration leading to creation of the euro area, as well as are presented the states, which are discussed in this work, i.e. Italy, Portugal, Greece and Spain. An essential part is getting closer to the convergence criteria as a necessary condition for entry into the monetary union. Following are more specific information about dealing with problematic performance of the criteria in the south European countries, adopting the euro and the associated effects on residents and businesses. The main part of the work is evaluation of the development of economic and business environment in those states since introduction of the single currency until now. Based on previous experiences is then determined forecast for the continuation, for the next effects of the euro in the area of south Europe.

Key Words

Business area, convergence criteria, debt crisis, economic growth, euro, European Monetary Union, Greece, Italy, Portugal, Spain.

Obsah

Seznam obrázků.....	10
Seznam tabulek	11
Seznam zkratk.....	12
Úvod	13
1 Evropská měnová integrace.....	15
1.1 Jihoevropské země v eurozóně	16
1.1.1 Itálie	17
1.1.2 Portugalsko	18
1.1.3 Řecko	19
1.1.4 Španělsko.....	20
2 Konvergenční kritéria	21
2.1 Plnění konvergenčních kritérií	22
2.1.1 Schodek veřejných financí.....	22
2.1.2 Vládní dluh	23
2.1.3 Kritérium směnných kurzů	24
2.1.4 Kritérium cenové stability	25
2.1.5 Kritérium dlouhodobých úrokových sazeb.....	26
2.2 Přistoupení Řecka do eurozóny.....	27
2.3 Problémy jihoevropských zemí s plněním kritérií	28
3 Dopady přijetí eura na obyvatele a podnikatelské subjekty	30
3.1 Dopady přijetí eura na obyvatele	31
3.1.1 Výhody a nevýhody eura.....	31
3.1.2 Zvýšení cen.....	33
3.1.3 Spokojenost obyvatel s eurem	34
3.2 Dopady přijetí eura na podnikatelské subjekty	36
3.2.1 Přínosy pro podnikatele	36
3.2.2 Ekonomické nevýhody eura	38
3.2.3 Vliv přijetí eura na podnikatele v jihoevropských státech	38

4	Vývoj ekonomik jižní Evropy	40
4.1	Vývoj v letech 2002-2007	41
4.1.1	Ekonomické prostředí jihoevropských států od zavedení eura	42
4.1.2	Názory obyvatel na ekonomický vývoj v období 2002-2007.....	48
4.1.3	Podnikatelské prostředí v zemích jižní Evropy	49
4.2	Vliv světové krize v letech 2008-2009	56
4.2.1	Změny ve vývoji jihoevropských ekonomik	57
4.2.2	Názory jihoevropanů na euro a účinky krize na ekonomiku	61
4.2.3	Dopady krize na podnikatelské subjekty	63
4.3	Současné problémy jihoevropských ekonomik.....	65
4.3.1	Aktuální podmínky pro podnikání v zemích jižní Evropy	69
5	Zhodnocení hypotéz a prognóza budoucího vývoje v zemích jižní Evropy	71
	Závěr	77
	Seznam použité literatury	80

Seznam obrázků

Obr. 1: Země jižní Evropy v rámci eurozóny	16
Obr. 2: Vývoj růstu HDP v zemích jižní Evropy	40
Obr. 3: Růst HDP v období 2002-2007 v jihoevropských státech	42
Obr. 4: Balance běžného účtu (v % HDP) v jihoevropských zemích 2002-2007	45
Obr. 5: Vývoj nezaměstnanosti v jihoevropských státech.....	46
Obr. 6: Názory na Evropskou měnovou unii a euro na konci roku 2002	48
Obr. 7: Názory na Evropskou měnovou unii s jednotnou měnou euro na konci roku 2005	49
Obr. 8: Podíl podniků na zaměstnanosti v období 2002-2007	51
Obr. 9: Podíl podniků na celkových tržbách v zemi v období 2002-2007	52
Obr. 10: Vývoj počtu podniků v Itálii	52
Obr. 11: Vývoj počtu podniků v Řecku.....	53
Obr. 12: Vývoj počtu podniků ve Španělsku.....	54
Obr. 13: Vývoj počtu podniků v Portugalsku.....	54
Obr. 14: Euro versus národní měna – názory obyvatel v roce 2009	62
Obr. 15: Zda euro zmírnilo negativní dopady krize na ekonomiku.....	63
Obr. 16: Indikátor Business Confidence v Řecku od roku 2008.....	64
Obr. 17: Vývoj dlouhodobých úrokových sazeb státních dluhopisů od ledna 2011	67

Seznam tabulek

Tab. 1: Schodek veřejných financí	23
Tab. 2: Vládní dluh	24
Tab. 3: Účast měn jihoevropských států v ERM	25
Tab. 4: Kritérium cenové stability	26
Tab. 5: Kritérium dlouhodobých úrokových sazeb	27
Tab. 6: Řecké splnění konvergenčních kritérií	28
Tab. 7: Skutečné výsledky fiskální konvergence Řecka v letech 1997-1999	29
Tab. 8: Přínosy eura pro obyvatele	32
Tab. 9: Názory občanů na výhody a nevýhody eura	33
Tab. 10: Vytvoření bankovky v nové hodnotě	35
Tab. 11: Přejchod na euro v podnikách	39
Tab. 12: Struktura podnikového sektoru jihoevropských zemí	50
Tab. 13: Nárůst počtu podniků podle velikostních kategorií v letech 2002-2007	55
Tab. 14: Vliv krize na ekonomické ukazatele v roce 2008	57
Tab. 15: Vliv krize na ekonomické ukazatele v roce 2009	59
Tab. 16: Změny v jihoevropských ekonomikách po příchodu krize	60
Tab. 17: Umístění jihoevropských zemí v každé z 10 kategorií Doing business	70
Tab. 18: Růst HDP a míra nezaměstnanosti před a po vstupu do eurozóny	71
Tab. 19: Předpokládaný vývoj růstu HDP v jihoevropských státech	74
Tab. 20: Rating jihoevropských zemí, březen 2012	76

Seznam zkratek

ECB	Evropská centrální banka (<i>European Central Bank</i>)
ECU	Evropská měnová jednotka (<i>European Currency Unit</i>)
EMI	Evropský měnový institut (<i>European Monetary Institute</i>)
EMU	Evropská měnová unie (<i>European Monetary Union</i>)
ERM	Mechanismus směnných kurzů (<i>Exchange Rate Mechanism</i>)
ES	Evropské společenství
EU	Evropská unie (<i>European Union</i>)
EU-12	12 původních zemí eurozóny, které v roce 2002 přijaly euro
EU-15	15 členských zemí EU – Belgie, Dánsko, Finsko, Francie, Holandsko, Irsko, Itálie, Lucembursko, Německo, Portugalsko, Rakousko, Řecko, Španělsko, Švédsko a Velká Británie, všechny státy jsou členy EU nejpozději od 1. ledna 1995
G8	Sdružení osmi nejvyspělejších států světa – Francie, Itálie, Japonsko, Kanada, Německo, Rusko, USA a Velká Británie
HDP	Hrubý domácí produkt
HICP	Harmonizovaný index spotřebních cen (<i>Harmonized Index of Consumer Prices</i>)
MMF	Mezinárodní měnový fond
OECD	Organizace pro hospodářskou spolupráci a rozvoj (<i>Organisation for Economic Co-operation and Development</i>)
SME	Malé a střední podniky (<i>Small and Medium Enterprise</i>)

Úvod

Evropská unie prošla několika vývojovými stupni integrace. V roce 1999 byla vytvořena měnová unie s jednotnou měnovou politikou a jednotnou měnou. Eurozóna byla uvítána s velkou slávou a byla propagována jako sdružení, v rámci něhož se ve všech členských státech podpoří ekonomická stabilita, rozvoj obchodu a hospodářský růst. Počátky Evropské měnové unie (EMU) byly však provázeny rozdílnými názory ekonomů na její existenci a v posledních letech se stále častěji objevují negativní ohlasy kritizující tuto unii.

V současnosti je eurozóna velmi častým tématem ekonomických diskuzí, nejvíce v souvislosti se zeměmi jižní Evropy a jejich dluhovými problémy. Proto je tato diplomová práce věnována čtyřem jihoevropským členským státům EMU – Itálii, Portugalsku, Řecku a Španělsku. Cílem je zhodnotit dopady členství v eurozóně na vývoj jihoevropských ekonomik a na činnost podnikatelských subjektů nacházejících se v těchto zemích.

Hlavním všeobecně uznávaným přínosem členství v eurozóně byly kladné dopady na členské ekonomiky. Zajímavé tak bude zjištění, zda je tato hypotéza platná a zda euro opravdu přispělo ke zvýšení hospodářského růstu a zaměstnanosti nebo ke stabilizaci veřejných financí jihoevropských ekonomik. Je rovněž velmi pravděpodobné, že společná měna a nemožnost provádění vlastní měnové politiky znásobily dluhové problémy jihoevropských států. Lze předpokládat, že při zachování původní měny by se země lépe vyrovnaly s příchozí finanční krizí v roce 2008.

Práce by měla podat ucelený pohled na vývoj jihoevropských ekonomik od jejich vstupu do eurozóny až po aktuální dluhovou krizi. Důraz je kladen na vystihnoutí rysů specifických pro země jižní Evropy ve srovnání s ostatními členy EMU. Pozornost je zaměřena především na následující ekonomické ukazatele: růst HDP, míra nezaměstnanosti, bilance běžného účtu a v neposlední řadě na oblast veřejných financí (vládní dluh a rozpočtový deficit). Nedílnou součástí práce tvoří též rozbor podnikatelské sféry v daných státech.

Nutnou podmínkou vstupu do eurozóny a přijetí eura jsou konvergenční kritéria stanovená v Maastrichtské smlouvě. Jejich definování je věnována celá kapitola, která je rovněž zaměřena na plnění těchto kritérií jihoevropskými zeměmi. Všechny z nich měly s jejich dodržením určité potíže. V případě Řecka musel být jeho vstup do eurozóny o dva roky odložen a ani tehdy nebylo jeho přijetí bezproblémové.

Velkým mezníkem v měnové integraci bylo zavedení eura v hotovostní podobě od roku 2002. S dopady přijetí společné měny souvisí třetí kapitola. V té jsou nejdříve stručně vyjmenovány všeobecně platné výhody a nevýhody eura jako nového platidla, následně je pozornost zaměřena na konkrétnější dopady eura na obyvatele a podnikatelské subjekty v zemích jižní Evropy. Jsou zde také prezentovány jejich názory čerpané z průzkumů provedených v této oblasti, což poskytuje věrný obraz tehdejšího přechodu na euro v jihoevropských státech.

Nejpodstatnější část práce tvoří analýza vývoje ekonomického a podnikatelského prostředí v zemích jižní Evropy od jejich vstupu do eurozóny. Pro větší přehlednost je fungování eura v daných ekonomikách rozděleno do několika etap. První znázorňuje dobu od přijetí jednotné měny až do začátku roku 2008. Tento rok je charakterizován příchodem finanční krize do Evropy a rovněž označuje počátek druhé etapy ekonomického vývoje jihoevropských států, ve které lze očekávat pokles jejich výkonnosti. V následujících letech 2010-2011 je pozornost zaměřena na dluhovou krizi jihoevropských zemí spočívající ve vysoké výši vládních dluhů a zároveň je popsáno jejich aktuální podnikatelské prostředí.

V závěrečné kapitole jsou nejdříve zhodnoceny hypotézy stanovené pro tuto práci. Je zde shrnuto členství jihoevropských států v eurozóně a následně je na základě dosavadních zkušeností s eurem v zemích jižní Evropy nastíněna prognóza dalšího vývoje fungování jednotné měny ve sledovaných ekonomikách.

1 Evropská měnová integrace

Zavedení jednotné měny euro je výsledkem dlouhodobého integračního procesu. Jeho počátky lze datovat do roku 1944, kdy byl vytvořen Bretton-woodský měnový systém, v rámci něhož docházelo ke koordinaci měnových politik. Do tohoto systému se zapojilo šest evropských států – Belgie, Francie, Itálie, Německo, Nizozemsko a Lucembursko. V roce 1957 se tyto země rozhodly pro užší ekonomickou spolupráci a staly se zakládajícími členy Evropského společenství (ES). Přestože se později, v roce 1973, Bretton-woodský systém rozpadl, ES se vyvíjelo dále. Od 70. let docházelo mezi evropskými státy k užší kooperaci. V roce 1979 začal fungovat Evropský měnový systém založený na evropské měnové jednotce ECU používané v bezhotovostních transakcích. Tento mechanismus se stal základem pro pozdější zavedení jednotné měny – eura.¹

Klíčovým mezníkem v evropské integraci byl den 7. února 1992, kdy členské země ES podepsaly Smlouvu o Evropské unii (tzv. Maastrichtskou smlouvu). Tato smlouva stanovila plán pro vytvoření Evropské měnové unie a harmonogram zavádění evropské měny. Projekt EMU byl realizován v roce 1999, kdy po splnění pěti maastrichtských kritérií vstoupilo do měnové unie jedenáct zemí EU (Belgie, Finsko, Francie, Irsko, Itálie, Lucembursko, Německo, Nizozemsko, Portugalsko, Rakousko a Španělsko). Všechny členské státy začaly provádět společnou měnovou politiku a přijaly euro jako svou společnou měnu v bezhotovostním platebním styku. K tomuto uskupení se v roce 2001 připojilo Řecko a stalo se součástí eurozóny. Od začátku roku 2002 začalo fungovat euro ve všech dvanácti státech unie v hotovostní podobě.²

Proces rozšiřování eurozóny dále pokračoval. V roce 2007 nahradilo euro národní měnu ve Slovinsku a počátkem roku 2008 přijaly euro dva středomořské státy Malta a Kypr.

¹ Historie evropské měnové unie. In: *Zavedení eura v České republice* [online].

² FONTAINE, P., *Europe in 12 lessons*, s. 77.

V lednu 2009 se dalším členem EMU stalo Slovensko a v lednu 2011 také Estonsko. V současné době má tedy Evropská měnová unie 17 členů.³

1.1 Jihoevropské země v eurozóně

V této práci je pozornost soustředěna na jihoevropské státy náležící k EMU, tedy na Itálii, Řecko, Portugalsko a Španělsko (viz Obr. 1). Itálie, Portugalsko a Španělsko byly mezi jedenácti zeměmi, které se členy eurozóny staly v den jejího vzniku 1. ledna 1999. Řecko přistoupilo k tomuto uskupení v lednu 2001. Ve všech státech pak bylo euro jako oběživo zavedeno shodně od 1. ledna 2002.

Zdroj: Inside the euro zone. In: *The Washington Post* [online].

Obr. 1: Země jižní Evropy v rámci eurozóny

³ FONTAINE, P., *Europe in 12 lessons*, s. 78.

Jihoevropské státy mají hodně společného. Nejjednoznačnější je jejich poloha v jižní Evropě a jejich podobná mentalita a chování. Nezanedbatelným rysem společným pro uvedené státy je podobnost historického vývoje. Dlouhou dobu byla v těchto státech diktatura a až s nástupem demokracie se začaly zapojovat do evropské integrace. Tímto procesem prošla nejdříve Itálie, která je nejvyspělejší zemí jižní Evropy a zakládajícím členem ES, ostatní státy se do procesu integrace začlenily až v 80. letech. Jihoevropské ekonomiky se vyvíjely poměrně rychle, jejich útlum nastal až v roce 2008, kdy EU zasáhla finanční krize. V současnosti se uvedené státy vypořádávají s převládajícími důsledky krize a jejich představitelé přijímají různá opatření k nápravě hospodářství a snížení výše vládních dluhů.

1.1.1 Itálie

Itálie je ekonomicky nejsilnější zemí jižní Evropy. Leží na Apeninském poloostrově a patří k ní i velké ostrovy v Středozemním moři – Sicílie a Sardinie. Na území Itálie se navíc nachází dva městské státy Vatikán a San Marino. Od roku 1946 je státním zřízením Itálie republika, jejímž hlavním městem je Řím. Se svou rozlohou 301 230 km² a počtem obyvatel přes 60,6 milionu (v lednu 2011) patří k větším zemím v Evropě. Itálie je jedním ze zakládajících členů EU. Její členství, tehdy ještě v Evropském společenství, lze datovat od roku 1957. Také byla mezi prvními zeměmi, které přijaly euro jako svou národní měnu.⁴

Itálie je považována za nejrozmanitější stát v rámci EU, a to i kvůli výrazným hospodářským rozdílům mezi průmyslovým severem a zemědělským jihem. Od konce 40. let minulého století prodělala italská ekonomika značnou strukturální přeměnu z primárně agrární země na vyspělou ekonomiku s výrazným podílem zpracovatelského průmyslu a služeb. Mezi její hlavní ekonomická odvětví patří cestovní ruch, strojírenství, automobilový průmysl (Fiat, Ferrari, Alfa Romeo), textilní a potravinářská výroba. Itálie je jedním z největších vývozců textilních výrobků na světě.⁵

⁴ Itálie. In: *Wikipedie: Otevřená encyklopedie* [online].

⁵ *Evropská integrace, Evropský parlament, Členské státy Evropské unie*, str. 10.

Hospodářský vývoj Itálie v posledních deseti letech je možné označit za stagnaci. Její ekonomika je charakterizována slabým růstem HDP a vysokou úrovní státního dluhu. Navzdory tomu je Itálie po Německu s Francií třetí nejvýkonnější ekonomikou eurozóny (vytváří průměrně přes 17 % celkového HDP tohoto uskupení) a v roce 2010 byla podle Mezinárodního měnového fondu (MMF) vyhodnocena jako sedmá největší ekonomika na světě.⁶

1.1.2 Portugalsko

Portugalsko se nachází na Pyrenejském poloostrově, v jihozápadním cípu Evropy. K zemi patří i souostroví Azory a Madeira. V lednu 2011 zde bylo zaznamenáno přes 10,6 mil. obyvatel. Se svou rozlohou 92 391 km² patří k průměrně velkým státům Evropy. Portugalsko vzniklo již v první polovině 12. století, od roku 1910 je republikou. Hlavním městem je Lisabon, který je zároveň ekonomickým centrem země a jedinou oblastí dosahující vyššího HDP než je průměr EU.⁷

V 80. letech bylo Portugalsko poměrně zaostalou zemí na okraji evropského kontinentu. V roce 1986 se stalo členem ES. Podobně jako u sousedního Španělska byl vstup Portugalska do společenství spojen s výraznými ekonomickými změnami. Finance poskytnuté z fondů EU byly využity na investiční projekty zaměřené na rozvoj infrastruktury, průmyslu a modernizaci zemědělství a rybolovu. Po vstupu do EU byl také zaznamenán příliv zahraničních investic. Poté, co byly v zemi realizovány reformy na podporu růstu HDP a snížení nezaměstnanosti a inflace, se Portugalsko stalo jedním z jedenácti zakládajících členů eurozóny.⁸

Pro zemi je velmi důležitá úspěšně se rozvíjející oblast cestovního ruchu. Mezi hlavní průmyslové odvětví se řadí: těžební průmysl a hutnictví, strojírenství, chemický, textilní a

⁶ *Evropská integrace, Evropský parlament, Členské státy Evropské unie*, str. 10.

⁷ Portugalsko. In: *Wikipedie: Otevřená encyklopedie* [online].

⁸ *Evropská integrace, Evropský parlament, Členské státy Evropské unie*, str. 20.

potravinářský průmysl. Neméně významným odvětvím ekonomiky však nadále zůstává zemědělství. Portugalsko vyniká v produkci korku – je jeho největším producentem na světě.⁹

Od roku 2000 se hospodářský růst země začal citelně zpomalovat. Navíc se postupně zhoršila disciplína země v oblasti veřejných financí, v důsledku čehož docházelo k narůstání státního dluhu. Z hlediska produktivity portugalská ekonomika také zaostává (na celkovém HDP eurozóny se podílí jen necelými 2 %).¹⁰

1.1.3 Řecko

Řecko se nachází v jižní Evropě, na Balkánském poloostrově. Jeho neopomenutelnou součástí jsou asi dva tisíce ostrovů v Egejském, Středozemním a Jónském moři. Řecko patří k průměrně velkým evropským státům s rozlohou 131 940 km² a počtem obyvatel přes 11,3 mil. Řecko je republikou od roku 1974, její oficiální název zní Helénská republika.¹¹ Země je členem EU (od roku 1981) i členem eurozóny. S rozpočtovým deficitem a veřejným dluhem, které dlouhodobě překračují povolenou úroveň, však patří ke slabým článkům těchto uskupení.

Od 80. let se Řecko zapojilo do procesu evropské integrace. V té době rozhodně nepatřilo mezi ekonomicky vyspělé státy. V dalších letech docházelo k výraznějšímu zaměření řecké ekonomiky na služby, přesto však země vykazuje nadprůměrný podíl zemědělství na HDP. Pro Řecko je velmi významný cestovní ruch. Díky atraktivitě svých antických památek navštíví zemi přibližně 15 mil. turistů ročně. Řecko patří, spolu s Portugalskem, mezi nejchudší státy původní EU-15 (řecký HDP tvoří přibližně 2,5 % výkonu celé eurozóny). V rámci Unie patří mezi přední příjemce finančních prostředků ze strukturálních fondů EU. Podstatná část těchto prostředků je věnována právě na podporu historických památek země.¹²

⁹ Portugalsko. In: *Wikipedie: Otevřená encyklopedie* [online].

¹⁰ *Evropská integrace, Evropský parlament, Členské státy Evropské unie*, str. 20.

¹¹ Řecko. In: *Wikipedie: Otevřená encyklopedie* [online].

¹² *Evropská integrace, Evropský parlament, Členské státy Evropské unie*, str. 23.

1.1.4 Španělsko

Španělsko leží na Pyrenejském poloostrově a přímo sousedí s Portugalskem. Jeho součástí jsou také Kanárské ostrovy v Atlantickém oceánu a Baleáry ve Středozezemním moři. V lednu 2011 zde žilo téměř 46,2 milionu obyvatel. Svou rozlohou 504 782 km² se řadí mezi největší evropské země. Za vznik Španělska je považován rok 1469, v současnosti je jejím státním zřízením parlamentní monarchie. V roce 1986 se stalo členem EU a později také vstoupilo do eurozóny.¹³

Stejně jako další jihoevropské státy se Španělsko začalo po letech izolace v 80. letech otevírat světu. Postupně klesal podíl zemědělství na HDP ve prospěch průmyslu, a to hlavně ocelářského, loďářského a textilního. Ekonomika se začala orientovat na rozvoj cestovního ruchu, současnou doménu Španělska. V prvních letech členství v EU zaznamenala španělská ekonomika rychlý růst a příliv zahraničního kapitálu do země. Španělsko lze označit za velkého příjemce peněžních prostředků z fondů EU, v programovém období 2000-2006 se mu dokonce podařilo odčerpat největší částku ze všech evropských zemí.¹⁴

Dlouhodobým problémem Španělska je vysoká nezaměstnanost. Ještě v polovině 90. let přesahovala míra nezaměstnanosti hranici 20 %, v důsledku rychlého růstu španělského hospodářství a zejména stavebnímu rozmachu se však zemi dařilo tuto hodnotu snižovat. Úspěšné období španělské ekonomiky skončilo až s příchozí finanční krizí v roce 2008. Přesto je však Španělsko stále považováno za čtvrtou největší ekonomiku eurozóny.

¹³ Španělsko. In: *Wikipedie: Otevřená encyklopedie* [online].

¹⁴ *Evropská integrace, Evropský parlament, Členské státy Evropské unie*, str. 26.

2 Konvergenční kritéria

Zasedání v Bruselu v květnu 1998 stanovilo, že každý členský stát ucházející se o vstup do eurozóny musí splnit podmínky definované v Maastrichtské smlouvě.¹⁵ Konvergenční kritéria měří základní parametry ekonomik států EU. Země musí pro přijetí eura splnit tři fiskální a dvě monetární kritéria. Fiskální hodnotí udržitelnost veřejných financí a kontrolují stabilitu kurzu měny. Monetární sledují vývoj státu v oblasti cenové stability a dlouhodobých úrokových sazeb.

Maastrichtská konvergenční kritéria obsahují následující požadavky:¹⁶

- schodek veřejných financí nesmí překročit hodnotu 3 % HDP,
- poměr veřejného dluhu a HDP nesmí být vyšší než 60 %,
- měna musí po dobu alespoň dvou let před šetřením dodržovat stanovené flukтуаční rozpětí dané mechanismem měnových kurzů (ERM),
- míra inflace po dobu jednoho roku před šetřením nesmí přesáhnout o více než 1,5 % míru inflace tří členských států, které v oblasti cenové stability dosáhly nejlepších výsledků,
- dlouhodobé nominální úrokové sazby nesmí přesáhnout o více než 2 % úrokové míry tří členských států s nejlepší cenovou stabilitou.

Konvergenční kritéria mají zajistit, aby hospodářský rozvoj v celé eurozóně byl vyvážený a nezpůsobil napětí mezi členskými státy. Jejich plnění by mělo přispět k tvorbě stabilního ekonomického prostředí a mělo by vytvořit podmínky pro dlouhodobý hospodářský růst a usnadnit tak přechod zemí na společnou měnu.

Dvě fiskální kritéria týkající se rozpočtového schodku a veřejného dluhu musí být dodržována i po zavedení jednotné měny. Dodržování rozpočtové disciplíny členských států zajišťuje Pakt

¹⁵ LACINA, L., *Měnová integrace: náklady a přínosy členství v měnové unii*, s. 225.

¹⁶ Tamtéž, s. 212.

stability a růstu. Stát, jehož rozpočet by měl přesáhnout 3 % HDP nebo by jeho státní dluh byl vyšší než 60 % HDP, musí strpět sankce, pokud by neprodleně nepřijal opatření k odvrácení tohoto stavu. Jsou tu ale i jisté výjimky, kdy je větší schodek nebo dluh prominut, a to v důsledku vnějších událostí vymykajících se kontrole státu.¹⁷

Při rozhodování o vstupu země do EMU se kromě splnění konvergenčních kritérií musí vzít v úvahu i řada dalších faktorů (například úroveň ekonomické výkonnosti země, integrace trhů, vývoj běžného účtu platební bilance)¹⁸, kterými se však tato práce nebude podrobněji zabývat.

2.1 Plnění konvergenčních kritérií

Rozhodování o účasti daných zemí v Evropské měnové unii se provádělo v květnu 1998, hodnotily se tedy výsledky maastrichtských kritérií za rok 1997. V následujících tabulkách (Tab. 1, 2, 4 a 5) posuzujících plnění těchto podmínek nutných pro vstup do eurozóny jsou uvedena data z let 1996 a 1997, zároveň se zde nachází tehdejší předpověď vývoje pro rok 1998 dle Evropského měnového institutu (EMI).

2.1.1 Schodek veřejných financí

Schodek veřejných financí nesmí překročit hodnotu 3 % HDP. Kromě případů, kdy „*bud' poměr podstatně a nepřetržitě klesal a dosáhl úrovně, která se blíží doporučené hodnotě, nebo by překročení doporučené hodnoty bylo pouze výjimečné a dočasné a poměr zůstával blízko k doporučené hodnotě*“.¹⁹

¹⁷ TOMÁŠEK, M., *Evropské měnové právo*, s. 88.

¹⁸ EMI. *Convergence report: March 1998*, s. 10.

¹⁹ LACINA, L., *Měnová integrace: náklady a přínosy členství v měnové unii*, s. 229.

Podle Tab. 1 dosáhly tři jihoevropské země v rozhodujícím roce 1997 deficitu nižšího než je referenční hodnota 3 % HDP. Především v případě Itálie bylo dosaženo výrazného zlepšení oproti přecházejícímu roku. Jediné Řecko zaznamenalo schodek státního rozpočtu ve výši nad referenční hodnotou. Pro rok 1998 se však očekávalo snížení řeckého deficitu.

Tab. 1: Schodek veřejných financí

Sledované země	Schodek veřejných financí v % HDP		
	1996	1997	1998*
Itálie	6,7	2,7	2,5
Portugalsko	3,2	2,5	2,2
Řecko	7,5	4,0	2,2
Španělsko	4,6	2,6	2,2
Referenční hodnota	3,0	3,0	3,0

Zdroj: EMI. *Convergence report: March 1998*.

2.1.2 Vládní dluh

Druhé fiskální kritérium je splněno, pokud poměr vládního dluhu k HDP nepřekračuje hodnotu 60 %. Existují i přípustné výjimky a to v případech, kdy se tento poměr dostatečně snižuje a blíží se k doporučené hodnotě.²⁰

V roce 1997, podle něhož bylo rozhodováno o přijetí eura, měly všechny jihoevropské státy s plněním kritéria vládního dluhu problémy (viz Tab. 2).

²⁰ LACINA, L., *Měnová integrace: náklady a přínosy členství v měnové unii*, s. 229.

Tab. 2: Vládní dluh

Sledované země	Vládní dluh v % HDP		
	1996	1997	1998*
Itálie	124,0	121,6	118,1
Portugalsko	65,0	62,0	60,0
Řecko	111,6	108,7	107,7
Španělsko	70,1	68,8	67,4
Referenční hodnota	60,0	60,0	60,0

Zdroj: EMI. *Convergence report: March 1998*.

Vládní dluh dvou zemí v roce 1997 dokonce překonal hranici 100 % HDP. Konkrétně se jednalo o Itálii a Řecko, a přesto, že jejich dluh klesl meziročně přibližně o 3 %, stanovenou hodnotu pro splnění tohoto kritéria zdaleka nesplnily. V případě Portugalska a Španělska výše zadlužení sice přesáhla 60 % HDP, avšak nejednalo se o výrazné překročení. U obou zemí byla navíc zaznamenána klesající tendence a výrazné přiblížení k doporučené hodnotě.

2.1.3 Kritérium směnných kurzů

Toto kritérium kontroluje stabilitu měnového kurzu členských států před přijetím eura. Měna dané země musí dodržovat normální fluktuační rozpětí stanovené mechanismem měnových kurzů po dobu alespoň dvou let před provedeným šetřením, aniž by došlo k devalvaci vůči měně jiného členského státu. Podle původní konstrukce fluktuačního pásma v rámci Evropského měnového systému z roku 1979 představovalo normální rozpětí odchylku $\pm 2,25\%$ od centrální parity a výkyv $\pm 6\%$ už představoval výjimku. Země měly s plněním těchto hodnot velké problémy, a tak bylo v roce 1993 uvedené pásmo rozšířeno na $\pm 15\%$.²¹

²¹ TOMÁŠEK, M., *Evropské měnové právo*, s. 108.

V květnu 1998 splnily podmínku $\pm 15\%$ výkyvu všechny státy EU. Problémem však byla alespoň dvouletá účast v mechanismu směnných kurzů (viz Tab. 3).

Tab. 3: Účast měn jihoevropských států v ERM

Stát	Itálie	Portugalsko	Řecko	Španělsko
Členem ERM od	25. 11. 1996	6. 4. 1992	16. 3. 1998	19. 6. 1989

Zdroj: EMI. *Convergence report: March 1998*.

Během dvouletého referenčního období od března 1996 do února 1998 bylo celkem deset evropských měn (včetně španělské a portugalské) zapojeno do ERM po dobu alespoň dvou let před provedeným šetřením. Období členství italské liry v ERM bylo kratší, jelikož musela mechanismus opustit kvůli překročení povoleného rozpětí a znovu se stala jeho součástí až v listopadu 1996. Řecká drachma se ve sledovaném období ERM neúčastnila.²²

2.1.4 Kritérium cenové stability

Podmínkou splnění dalšího kritéria je udržitelný cenový vývoj a dodržení nízké míry inflace. Průměrná míra inflace, sledovaná po období jednoho roku před šetřením, nesmí překročit o více než $1,5\%$ úroveň tří členských států, které nejlépe plní podmínky cenové stability. Měření je prováděno pomocí harmonizovaného indexu spotřebitelských cen (HICP).²³ Určující hodnota pro rok 1997 se vypočítala pomocí aritmetického průměru míry inflace tří zemí s nejnižšími naměřenými hodnotami v období od února 1997 do ledna 1998 – těmito zeměmi byly Rakousko ($1,1\%$), Irsko ($1,2\%$) a Francie ($1,2\%$). K průměru $1,2\%$ se připočítalo $1,5\%$ a získala se referenční hodnota $2,7\%$.²⁴ Pokud stát dosáhl nižšího výsledku, splnil kritérium cenové stability (viz Tab. 4).

²² EMI. *Convergence report: March 1998*, s. 8.

²³ LACINA, L., *Měnová integrace: náklady a přínosy členství v měnové unii*, s. 227.

²⁴ EMI. *Convergence report: March 1998*, s. 6.

Tab. 4: Kritérium cenové stability

Sledované země	Míra inflace v % (HICP)		
	1996	1997	1998*
Itálie	4,0	1,9	1,8
Portugalsko	2,9	1,9	1,8
Řecko	7,9	5,4	5,2
Španělsko	3,6	1,9	1,8
Referenční hodnota	2,5	2,7	2,5*

Zdroj: EMI. *Convergence report: March 1998.*

Během let zaznamenaly v této oblasti významný pokrok především právě země jižní Evropy. Průměrná roční míra inflace v Itálii, Portugalsku a Španělsku klesla ze 4-5 % v roce 1995 na přibližně 2 % v roce 1997. Také Řecko v této oblasti výrazně pokročilo a inflace byla znatelně nižší než v předešlých letech. Oproti ostatním třem jihoevropským státům však stále zůstávala vysoko nad doporučenou hodnotou.

*„Míra inflace je nepřísnejším kritériem pro kvalifikaci na členství v měnové unii, z něhož Smlouva o ES nepřipouští žádné výjimky. Je tomu tak proto, že nízká a sjednocená míra inflace je základním předpokladem funkčnosti jednotné měnové politiky.“*²⁵

2.1.5 Kritérium dlouhodobých úrokových sazeb

Kritérium úrokových sazeb znamená povinnost členského státu mít po sledované období jednoho roku před šetřením (do ledna 1998) průměrnou nominální úrokovou sazbu nepřekračující o více než 2 % úrokovou sazbu tří členských států, které nejlépe plnily podmínky cenové stability.²⁶ Při vyhodnocování složení účastníků měnové unie počátkem roku

²⁵ TOMÁŠEK, M., *Evropské měnové právo*, s. 108.

²⁶ LACINA, L., *Měnová integrace: náklady a přínosy členství v měnové unii*, s. 228.

1998 byla referenční hodnota pro tuto podmínku stanovena na základě dlouhodobých úrokových sazeb zemí s nejnižší mírou inflace (těmi byly opět Francie, Irsko a Rakousko). Jejich úrokové míry činily: ve Francii 5,5 %, v Irsku 6,2 % a v Rakousku 5,6 %, z čehož byl vypočten průměr 5,8 %, k tomu byly připočítány 2 % a parametry tohoto kritéria tak byly nastaveny na 7,8 %.²⁷

Itálie, Portugalsko a Španělsko měly v době vyhodnocování výsledků za rok 1997 průměrné dlouhodobé úrokové sazby pod referenční hodnotou (viz Tab. 5), zatímco úrokové sazby v Řecku dosáhly téměř 10 % a vysoce přesahovaly povolenou mírou.

Tab. 5: Kritérium dlouhodobých úrokových sazeb

Sledované země	Dlouhodobé úrokové sazby v %		
	1996	1997	1998*
Itálie	9,4	6,9	6,7
Portugalsko	8,6	6,4	6,2
Řecko	14,4	9,9	9,8
Španělsko	8,7	6,4	6,3
Referenční hodnota	9,1	7,8	-

Zdroj: EMI. *Convergence report: March 1998*.

2.2 Přistoupení Řecka do eurozóny

Začátkem roku 2000 bylo přijato rozhodnutí o rozšíření měnové unie o nový členský stát. Evropská komise oznámila, že Řecku se tentokráte podařilo splnit všechny podmínky nutné pro přijetí společné měny a od 1. ledna 2001 se stalo dvanáctým členem eurozóny.

²⁷ EMI. *Convergence report: March 1998*, s. 9.

Tab. 6: Řecké splnění konvergenčních kritérií

Sledované kritérium	Rok			Referenční hodnota pro rok 1999
	1997	1998	1999	
Rozpočtový deficit (% HDP)	4,0	3,1	1,6	3,0
Vládní dluh (% HDP)	108,7	105,4	104,4	60,0
Cenová stabilita (inflace)	5,4	4,5	2,1	2,1
Dlouhodobé úrokové sazby	9,9	8,5	6,3	6,8
Účast měny v ERM	NE	Od března	ANO	2 roky

Zdroj: ECB. *Convergence report 2000*.

Jak je uvedeno v Tab. 6, v roce 1999 splnilo Řecko kromě stanovené výše vládního dluhu všechna ostatní konvergenční kritéria. Vládní dluh přesáhl 100 % HDP, ve stejné situaci byla v roce 1997 Itálie, jejíž zadlužení také překročilo tuto hodnotu. Jelikož však i ostatní jihoevropské státy měly se splněním daného kritéria potíže, a přesto byly přijaty, rozhodla nakonec Evropská komise pro vstup Řecka do eurozóny.

2.3 Problémy jihoevropských zemí s plněním kritérií

Země jižní Evropy měly největší problém s plněním kritéria o udržitelnosti veřejných financí. Itálie a Řecko dlouhodobě překračovaly stanovený poměr veřejného dluhu k HDP a vykazovaly hodnoty přes 100 %. I přesto však byly obě země přijaty do eurozóny. Na vině je i nepříliš šťastná definice podmínek, za kterých toto kritérium nemusí být splněno. Stanovená hranice 60 % HDP nemusí být splněna, pokud „se poměr dostatečně snižuje a blíží se uspokojivým tempem k doporučené hodnotě“²⁸. Tomášek doplňuje, že uplatněním tohoto

²⁸ LACINA, L., *Měnová integrace: náklady a přínosy členství v měnové unii*, s. 229.

pravidla o plnění kritéria vládního dluhu se mimo jiné vysvětluje připuštění celé řady zemí mezi členy měnové unie, neboť Evropský měnový institut své rozhodnutí zdůvodnil tím, že země snížily výši svého dluhu oproti hodnotě předchozího období, čímž splnily dané kritérium podle druhé alternativy.²⁹

V revizi řeckých veřejných financí provedených Evropským statistickým úřadem Eurostat v roce 2004 se navíc ukázalo, že hodnoty důležité pro přijetí byly zmanipulovány (viz Tab. 7). Řecko tedy v době pozorování nesplnilo kromě povolené výše vládního dluhu ani kritérium o rozpočtovém deficitu, který má být nižší než 3 % HDP.

Tab. 7: Skutečné výsledky fiskální konvergence Řecka v letech 1997-1999

Kritérium	1997		1998		1999	
	Původní výsledek	Skutečný výsledek	Původní výsledek	Skutečný výsledek	Původní výsledek	Skutečný výsledek
Deficit rozpočtu k HDP (%)	4,0	6,6	2,5	4,3	1,7	3,4
Veřejný dluh k HDP (%)	108,2	114,0	105,8	112,4	105,2	112,3

Zdroj: SYCHRA, Z., *Jednotná evropská měna: realizace hospodářské a měnové unie v EU*, s. 118.

Poznámka k tabulce: Data Eurostatu za rok 1999 se mohou mírně lišit od údajů Evropské centrální banky (ECB) uvedených v Convergence report z roku 2000.

²⁹ TOMÁŠEK, M., *Evropské měnové právo*, s. 77.

3 Dopady přijetí eura na obyvatele a podnikatelské subjekty

Všeobecně lze konstatovat, že zavedení jednotné měny má pro obyvatele především výhody, zatímco pro vlády představuje společná měnová politika nevídané omezení jejich činností.

Pro občany eurozóny je největším přínosem mnohem snadnější cestování v rámci unie a odstranění problémů se směňováním peněz. Rovněž srovnávání cen zboží a služeb se stalo jednodušším, což jen přispívá k lepšímu fungování vnitřního trhu a podporuje konkurenci ve prospěch spotřebitelů. Podle odhadů pomohlo zavedení eura zvýšit obchod uvnitř eurozóny o 5-15 %.³⁰

Všechny tyto praktické výhody eura jsou uznávány, přesto však euro přineslo značné ekonomické změny, jež způsobily problémy politikům. Možnosti pro tvorbu vlastní hospodářské politiky států byly výrazně omezeny jednotnou měnovou politikou eura. Nejvíce stížností se týkalo nemožnosti členských států stanovit si vlastní úrokové sazby. V období od června 2003 do prosince 2005 nastavila ECB hlavní úrokovou sazbu na 2 % a tu musely všechny členské země přijmout. Státy už samy nemohly úrokové sazby snižovat na podporu investování nebo je naopak zvyšovat k podpoře úspor. Všechny členské státy eurozóny musí své vlastní hospodářské politiky provádět v mezích stanovených EU.

Největší obavou z přijetí eura v roce 2002 bylo očekávané zvýšení cen. Výzkumy provedené Evropskou komisí však ukázaly, že přechod na euro nepřinesl významné zvyšování cen. Celkový dopad na ceny zboží byl v průměru menší než 0,3 %.³¹

³⁰ Hospodářská a měnová unie a euro: Co přineslo euro? In: *EU4Journalists* [online].

³¹ Tamtéž.

3.1 Dopady přijetí eura na obyvatele

V souvislosti se vstupem země do eurozóny si musela veřejnost zvyknout na novou měnu. Jak bylo již uvedeno výše, zavedení eura přineslo obyvatelům především výhody a představovalo pro ně zjednodušení činností v mnoha oblastech.

3.1.1 Výhody a nevýhody eura

Hlavní přínosy jednotné měny pro spotřebitele:

- není nutné směňování peněz
- snadnější cestování
- větší transparentnost a srovnatelnost cen
- ušetření nákladů

Výhoda jednotné měny se projevuje při cestování do zahraničí. V rámci eurozóny se již nemusí směňovat peníze, což je pro veřejnost nejen pohodlnější, ale rovněž méně nákladné. Výměnu eura lze zároveň provést v mnoha zemích mimo EMU. Využitím možnosti snadněji nakupovat v zahraničí došlo ke zvýšení konkurence mezi obchodníky. Spotřebitelé mohou vybírat z většího množství nabízeného zboží. Eurozóna podporuje celkovou ekonomickou stabilitu a přináší stabilnější ceny, díky nimž je snazší porovnávat zboží v různých zemích. Stabilitu cen umožnila nízká míra inflace (nízká inflace je jedna z nutných podmínek přijetí země do eurozóny). V důsledku toho by měly být nižší i úrokové sazby, což usnadňuje a zlevňuje půjčování peněz.³²

K všeobecným ekonomickým výhodám eura, které mají vliv i na občany členských států unie, patří rozvoj zahraničního obchodu a zvýšení konkurenceschopnosti ekonomik.

³² Evropská komise. *Jaký užitek nám přináší euro.*

V souvislosti s hlavními nevýhodami eura bylo poukazováno na možné zvýšení inflace a růst cen. Následkem vyšší inflace by se obyvatelům snížily hodnoty úspor – došlo by k jejich znehodnocování. Průměrně v celé eurozóně došlo k poklesu míry inflace. V některých hlavně menších členských státech však inflace po zavedení eura vzrostla – týkalo se to např. Slovinska (růst z 1,6 % před vstupem do EMU na 5,7 % po prvním roce členství).

Nejrozšířenější obavou z přijetí eura bylo zdražení zboží a služeb a snížení kupní síly obyvatelstva. Již po prvním roce užívání nové měny však bylo jasné, že euro způsobilo mnohem menší nárůst cen, než se předpokládalo (více v podkapitole 3.1.2).

Euro představuje nesčetné výhody, což dokazují průzkumy provedené mezi občany v zemích jižní Evropy (viz Tab. 8 a Tab. 9).

Tab. 8: *Přínosy eura pro obyvatele*

Co euro přinese?	Odpověď	Četnost dané odpovědi			
		Itálie	Portugalsko	Řecko	Španělsko
Jednodušší porovnání cen.	ANO	82 %	72 %	72 %	69 %
Jednodušší nákupy v zemi.	ANO	87 %	79 %	81 %	89 %
Eliminuje změnu poplatků.	ANO	75 %	67 %	50 %	64 %
Pohodlí pro cestující.	ANO	97 %	84 %	87 %	94 %
Silná mezinárodní měna.	ANO	68 %	49 %	65 %	63 %
Přispěje k ekonomickému růstu.	ANO	67 %	52 %	55 %	60 %
Přispěje k vytváření pracovních míst.	NE	53 %	42 %	44 %	45 %
Přispěje k cenové stabilitě.	ANO	68 %	50 %	61 %	64 %

Zdroj: European Commission. *Flash Eurobarometre 98/2: Euro Attitudes (wave 2) – Euro Zone*.
Vlastní zpracování.

Hlavní výhody jednotné měny spatřovali jihoevropané ve větším pohodlí při cestování, ve zjednodušení nákupů a snadnějším porovnávání cen. Většina dotazovaných si také myslela, že euro přispěje k ekonomickému růstu a k cenové stabilitě. Oproti tomu panoval ve všech zemích názor, že euro nepřispěje k vytváření pracovních míst. Z odpovědí lze vypožorovat, že Italové očekávali od eura velké výhody (euro bylo vnímáno velmi optimisticky). Zatímco Portugalci a Řekové byli v hodnocení nové měny zdrženlivější, opatrnější.

Tab. 9: *Názory občanů na výhody a nevýhody eura*

Sledované země	Bude pro Vás osobně euro znamenat více výhod než nevýhod?		
	ANO	NE	Nevím
Itálie	58 %	32 %	10 %
Portugalsko	42 %	27 %	31 %
Řecko	50 %	26 %	24 %
Španělsko	47 %	33 %	20 %

Zdroj: European Commission. *Flash Eurobarometre 98/2: Euro Attitudes (wave 2) – Euro Zone*.

Nejčastější odpovědi na otázku, zda pro obyvatele jižní Evropy bude euro znamenat více výhod než nevýhod, bylo „ANO“ (viz Tab. 9). Kladné názory na novou měnu byly nejrozšířenější v Itálii – pro téměř 60 % Italů představovala spíše výhody. V euru viděla přínos také přibližně polovina dotazovaných Řeků a Španělů, zatímco v Portugalsku byly jednotlivé odpovědi vyrovnanější.

3.1.2 Zvýšení cen

Všeobecně lze považovat informace o zdražování zaviněném přijetím nové měny za přehnané. Údaje Evropské komise dokazují, že zavedení eura způsobilo jen nepatrný nárůst cen. Celkový dopad na ceny v roce 2002 se pohyboval v rozmezí od 0,1 do 0,3 %.³³ U některých

³³ Evropská komise. *Bylo zavedení eura příčinou zvýšení cen? Vnímání a skutečnost*.

každodenně pořizovaných položek a místního zboží však bylo zaznamenáno i větší zvýšení cen. Mezi veřejností se neustále objevovaly názory, že euro vedlo k podstatnějšímu růstu cen, než bylo uváděno. Dva roky po jeho zavedení, v roce 2004, si Italové stěžovali na výrazné zvýšení cen.³⁴ K tomu došlo především kvůli tomu, že majitelé obchodů a restauračních zařízení zneužili přijetí nové měny k zaokrouhlení svých cen směrem nahoru. Zdražování bylo v Itálii skutečně zaznamenáno, podle tamních údajů stouply ceny některého zboží (hlavně potravin) přibližně o 10 %.

3.1.3 Spokojenost obyvatel s eurem

Mezi obyvateli eurozóny se každoročně prováděly průzkumy a zjišťovaly se jejich názory na fungování eura v dané zemi. Po zavedení společné měny považovala velká většina obyvatel manipulaci s euro mincemi za jednoduchou – v Itálii cca 80 % a v ostatní jihoevropských státech téměř 90 %, což představovalo nejvyšší počet odpovědí v eurozóně. Podobně snadná přišla jihoevropanům manipulace s euro bankovkami, toto tvrzení platilo pro průměrně 94 % tamních občanů. Malé odchylky oproti průměru eurozóny nejsou příliš podstatné. Podstatné je, že ve všech zemích jižní Evropy nebyl problém novou měnu rozpoznat a manipulovat s ní.

Během prvního roku fungování euro bankovek a mincí bylo však v jihoevropských zemích zaregistrováno několik názorů nesouhlasících s hodnotami bankovek. Jihoevropané by raději používali bankovky i v nižší hodnotě, než v jaké byly zavedeny (viz Tab. 10).

³⁴ Itálie: Euro jako nástroj ožebračení? In: *Britské listy* [online].

Tab. 10: Vytvoření bankovky v nové hodnotě

Dotazované země	Názory pro vytvoření 1 eurové bankovky		
	Listopad 2002	Listopad 2003	Listopad 2004
Itálie	60 %	76 %	72 %
Portugalsko	31 %	35 %	29 %
Řecko	58 %	70 %	68 %
Španělsko	14 %	20 %	24 %

Zdroj: European Commission. *FLASH EB 139: The Euro, one year later. Flash Eurobarometer 153: The Euro, two years later. Flash Eurobarometer 165: The Euro, 3 years later.* Vlastní zpracování.

Necelý rok po zavedení eura v hotovostní podobě bylo v Itálii a Řecku přibližně 60 % obyvatel pro vytvoření 1 eurové bankovky, zatímco v Portugalsku a Španělsku by nové bankovky v této hodnotě chtěla mnohem menší část lidí. O rok později, v listopadu 2003, se touha po 1 eurové bankovce v jihoevropských státech zvýšila. V Itálii by ji uvítaly více než tři čtvrtiny občanů a téměř stejná část také v Řecku. V roce 2004 se jejich názory nijak výrazně nezměnily. V ostatních státech EU nebyla tehdy touha po těchto nových bankovkách ani zdaleka tak velká, průměr EU-12 dosahoval jen 20 %. Zajímavé byly výsledky průzkumu i v souvislosti s vytvořením 2 eurové bankovky. Na konci roku 2002 by ji chtělo přes 60 % Italů a Řeků, v případě obyvatel v Portugalsku a ve Španělsku byly jejich názory shodné s průměrem eurozóny.

V Itálii a v Řecku si opravdu velký počet lidí přál vytvoření bankovek s nižší hodnotou. Zřejmě nebyly příliš spokojeni s mincemi v těchto hodnotách, což dokazuje i část citovaného článku z roku 2004 týkajícího se zkušeností italských obyvatel s euro mincemi. „*Po řadě desetiletí, kdy mince v kapse neměly skoro žádnou hodnotu, zjišťují, že se zbavují mincí euro příliš lehce. „Dával jsem číšníkům několik stovek lir spropitného. Ted' jim často nechávám několik eur, ale tyto mince mají daleko větší hodnotu,“ přiznal jeden taxikář z Neapole.*“³⁵

³⁵ Itálie: Euro jako nástroj ožebračení? In: *Britské listy* [online].

I proto Itálie požadovala po ECB, aby začala vydávat bankovku v hodnotě jednoho eura, aby se Italové zamysleli předtím, než se začnou svých peněz zbavovat. Tento článek může přispět k objasnění situace, proč právě v Itálii, stejně jako v Řecku, byla tak velká touha po tisknutí 1 eurových bankovek.

3.2 Dopady přijetí eura na podnikatelské subjekty

Eurozóna přináší podporu ekonomického růstu, investování a zaměstnanosti. Obchodování na jednotném trhu se společnou měnou je navíc efektivnější než obchodování na menších trzích s různými měnami.

3.2.1 Přínosy pro podnikatele

Jednotná měna euro přinesla řadu výhod pro podnikání.³⁶ Patří mezi ně:

- odstranění kurzového rizika
- snížení transakčních nákladů
- snadnější půjčování peněz
- transparentnost cen

Před vytvořením EMU měly podniky mnoho problémů s kolísavými směnnými kurzy. Společná měna odstraňuje riziko odhadování fluktuací měnového kurzu a ruší kurzová rizika mezi měnami členských států. Euro umožnilo podnikatelům snadněji investovat a rozvíjet zahraniční obchod. Nezanedbatelným přínosem zavedení eura je snížení transakčních nákladů (zrušení poplatků za vedení devizových účtů a za provedené platby v jiné měně, včetně omezení směnárenských poplatků). V rámci eurozóny lze platit jedinou měnou, což značně zjednodušuje obchodní styk mezi podniky z různých států. Firmám se díky jednotné měně zjednodušilo vedení účetnictví a finanční řízení. V účetnictví tak už není potřeba odlišovat

³⁶ LACINA, L. a P. ROZMAHEL, *Euro: ano/ne?*, s. 40.

vlastní měnu a měny ostatních států eurozóny. Díky nízkým a stabilním úrokovým sazbám v EMU si podniky mohou vypůjčit peníze snadněji, levněji a bezpečněji. Peněžní prostředky pak mohou investovat a zvýšit svou produktivitu, čímž se zároveň podílí na celkovém ekonomickém růstu země. K větší dostupnosti kapitálu přispěla rovněž integrace finančního trhu. Cenová transparentnost, jako další z přínosů společné měny, zase ulehčuje podnikům rozhodování o svých investicích. V důsledku dostatku informací mohou své zdroje investovat efektivněji.³⁷

Kromě již zmíněných výhod, přinesla jednotná měna i pozitivní změnu ekonomických podmínek ve prospěch podnikatelů.

Nepřímé dopady:³⁸

- všeobecné výhody mezinárodní měny
- růst zahraničního obchodu
- příliv zahraničních investic
- stabilnější veřejné finance

Euro se stalo významnou mezinárodní měnou používanou nejen v eurozóně, ale i v dalších státech po celém světě. Společná měna umožnila podnikatelům přístup na globální trhy a zasloužila se o rozvoj mezinárodního obchodu. Celá EU získala rovněž silnější postavení ve světové ekonomice, z čehož těží všechny zúčastněné ekonomické subjekty.³⁹

Jednotný trh zajistil ekonomickou stabilitu ve všech členských státech. K tomu přispívá úroveň veřejných financí dodržovaná podle Paktu stability a růstu, vyšší odolnost eurozóny proti vnějším vlivům a větší stabilita finančních trhů.

³⁷ Přínosy a náklady eura pro podnikatele. In: *Zavedení eura v České republice* [online].

³⁸ LACINA, L. a P. ROZMAHEL, *Euro: ano/ne?*, s. 40.

³⁹ Přínosy a náklady eura pro podnikatele. In: *Zavedení eura v České republice* [online].

3.2.2 Ekonomické nevýhody eura

Při přechodu na euro musely podniky počítat s administrativními a technickými náklady souvisejícími s adaptací na novou měnu. Jednalo se o výdaje na tvorbu nových ceníků, úpravu firemních informačních systémů, příprava managementu a zaměstnanců, školení zaměstnanců, informovanost klientů, zavedení změn v účetnictví.

Z členství země v eurozóně plynou pro podnikatelský sektor i jisté ekonomické nevýhody související se ztrátou samostatné měnové politiky. Dříve mohla centrální banka v dané zemi podpořit domácí podnikatele a jejich export. S přijetím společné měny však začala fungovat i společná centrální banka, která určuje měnovou politiku pro všechny členské státy – země není schopna reagovat na změny v ekonomických podmínkách prostřednictvím měnového kurzu nebo úrokových sazeb.

3.2.3 Vliv přijetí eura na podnikatele v jihoevropských státech

V lednu 2002 proběhl mezi vedoucími podniků v členských zemích měnové unie průzkum o dopadech zavedení eura a o opatřeních přijatých v podnicích vzhledem k jednotné měně. Bylo zjišťováno, jestli se podnikatelé setkali s praktickými problémy při přechodu na euro. Většina odpovídala, že ano. V Portugalsku, Itálii a Řecku mělo potíže přibližně 86 % dotazovaných, což bylo více než průměr EU-12. Ve Španělsku bylo zavedení nové měny problematické pro cca 81 % podniků. Čím menší firmy, tím s menšími problémy se při zavádění eura potýkaly. Více potíží s přechodem na novou měnu měly velké firmy.

V odpovědích na otázku, kdo firmám nejvíce pomohl připravit se na příchod eura, byla patrná jistá odlišnost mezi vedoucími podniků v zemích jižní Evropy a ostatních členských státech eurozóny. V Itálii, Portugalsku a Řecku si totiž firmy častěji vyzvaly na pomoc certifikované účetní, respektive manažery z těchto zemí – číselně vyjádřeno přes 44 % v průměru.

Tab. 11: Přechod na euro v podnicích

Země v pořadí podle odpovědí	Myslíte si, že přechod na euro ve vašem podniku byl:		
	Jednodušší	Podle plánu	Složitější
Portugalsko	49,4 %	48,4 %	1,7 %
Řecko	45,7 %	50,4 %	3,9 %
Itálie	37,8 %	59,1 %	3,1 %
Španělsko	28,4 %	66,6 %	4,3 %

Zdroj: European Commission. *Flash EFS 122: SMEs and the euro*.

Pro firmy byl přechod na euro nejčastěji takový, jak plánovaly – u přibližně 60 % podniků vše proběhlo podle očekávání. Pro některé však bylo jeho zavedení jednodušší než plánované. Mezi zeměmi s největším podílem těchto odpovědí bylo i Portugalsko (téměř 50 %) a Řecko (cca 46 %), kde podniky přijaly euro mnohem snadněji než v jiných zemích. Druhé strany stupnice, tedy nejnižšího skóre (ale stále kladného), bylo dosaženo ve Španělsku, kde podstatně méně manažerů ohodnotilo, že přechod na euro proběhl hladce pro jejich společnost – u nich byla většinou zaznamenána odpověď „podle plánu“.

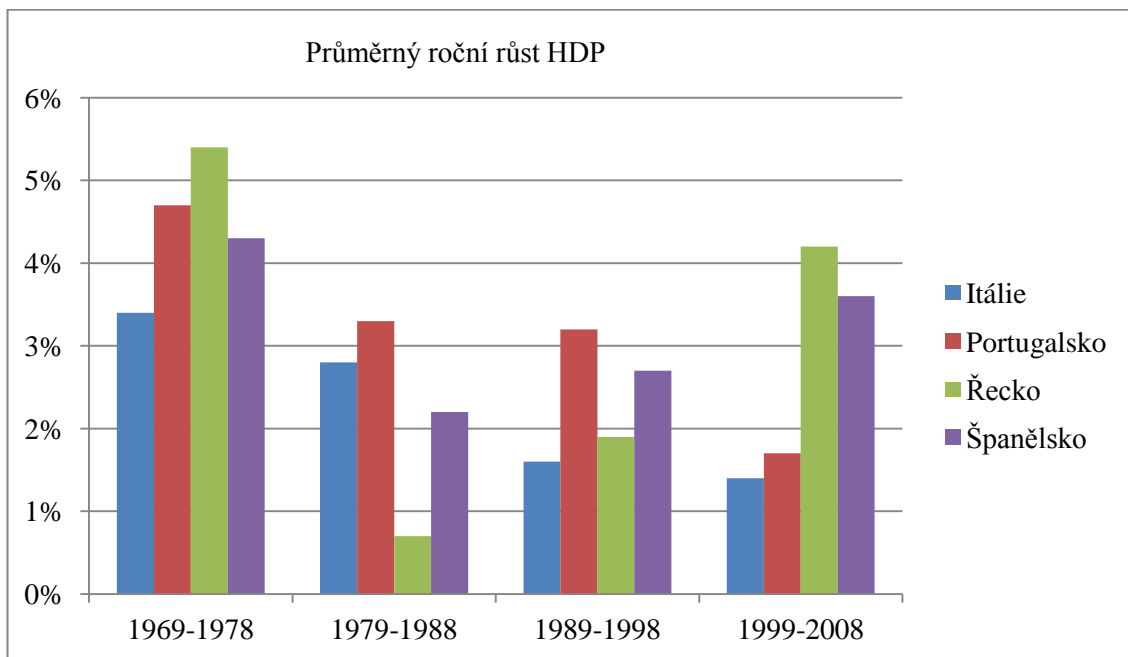
V souvislosti s již zmíněným zvyšováním cen po přijetí eura, je zajímavé pozorovat, jak podniky postupovaly při přepočtu svých cen. Většina z nich uvedla, že na neutrálním základě. V Řecku byl zjištěn nejvyšší počet podniků, který upravil ceny směrem dolů, téměř 17 % oproti průměru v EU 6 %. V Portugalsku bylo naopak zaznamenáno oproti ostatním zemím o něco více podniků, které zaokrouhlily své ceny směrem nahoru.

Na závěr firmy vyjádřily svůj názor, jaký dopad bude mít zavedení eura na rozvoj společnosti (negativní, pozitivní nebo žádný dopad). Řecko bylo v podstatě jedinou zemí, kde bylo kladné stanovisko jasně rozpoznatelné, podniky zde očekávaly spíše pozitivní dopad eura na jejich rozvoj. Ve všech ostatních zemích převládal názor, že euro nebude mít žádný velký dopad na rozvoj firem.

4 Vývoj ekonomik jižní Evropy

V roce 2001 očekávala veřejnost pozitivní vliv eura na budoucí ekonomický růst země. Skutečnost je taková, že jednotná měna nijak výrazně nezměnila trend ekonomického růstu v rámci eurozóny (udržoval se stále nad hranicí 2 %). Průměrný roční růst HDP v eurozóně od přijetí eura (1999-2007) byl 2,18 % a zůstal virtuálně stejný jako v předcházejících dekadách (2,14 % v letech 1990-1999 a 2,27 % v letech 1980-1989).

Jisté změny v hospodářském růstu před a po přijetí eura však lze pozorovat u zemí jižní Evropy (viz Obr. 2). V Portugalsku se hospodářský růst znatelně snížil, zatímco v Řecku a Španělsku se zvýšil roční růst HDP na cca 4 %.

Zdroj: MAČKOWIAK, B., Francesco P. MONGELLI, G. NOBLET and F. SMETS. *The Euro at Ten: Lessons and Challenges*, s. 31.

Obr. 2: Vývoj růstu HDP v zemích jižní Evropy

V eurozóně se postupně vytvořily dvě skupiny členských států – jedna s nízkou a druhá s vyšší mírou inflace. A právě do této druhé skupiny patřily jihoevropské země. Problém s inflací mělo především Řecko, Španělsko a Portugalsko. Pro dané země s vysokou mírou inflace byl rovněž charakteristický deficit obchodní bilance (tedy převaha dovozu zboží nad vývozem).⁴⁰

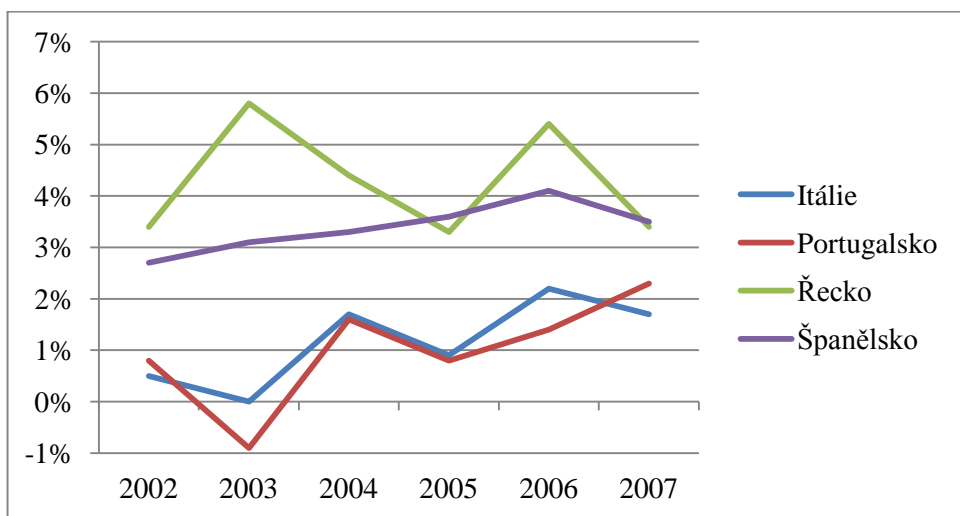
Ekonomiky jihoevropských zemí procházely od počátku svého členství v eurozóně stále se měnícím vývojem, který je možný rozdělit do několika etap. V první etapě se země přizpůsobovaly nové měně a zažívaly poměrně úspěšné období doplněné růstem HDP, zatímco ve druhé etapě v letech 2008-2009 lze pozorovat dopady světové finanční krize na všechny ekonomické subjekty. Následující třetí etapa charakterizuje současné problémy zemí jižní Evropy spojené především s velkým zadlužením a přijetím mnohých úsporných opatření. Analýza se vztahuje na ekonomiky daných států a rovněž na podnikatelskou sféru v zemích jižní Evropy. Zahrnuje též názory obyvatelstva na stav ekonomiky a účinky eura.

4.1 Vývoj v letech 2002-2007

V období prvních šesti let fungování eura lze pozorovat rozdílný vývoj jihoevropských ekonomik, zatímco dvěma zemím se ekonomicky dařilo, zbylé dva státy zaznamenávaly mnohem menší rozvoj. Rozdíl mezi těmito dvojicemi zemí dokazuje Obr. 3. Průměrný růst španělského HDP po zavedení eura vysoce převýšil 3 %. Také řecká ekonomika rostla v tomto období rychlým tempem. Členství v EMU mělo pro státy představovat přínosy v makroekonomické oblasti, „jako je růst vzájemné obchodní výměny, zvýšený příliv zahraničních investic a zprostředkovaně vyšší dynamika ekonomického růstu“⁴¹. Tento předpoklad však nebyl platný pro všechny členy eurozóny a navíc zde působil vliv celé řady dalších faktorů. V případě Itálie a Portugalska se jejich roční růst HDP pohyboval průměrně jen kolem 1,2 % (byl nižší než před přijetím jednotné měny).

⁴⁰ EBELING, R. et. al. *Autoři CEPu o euru*, str. 118.

⁴¹ LACINA, L., *Měnová integrace: náklady a přínosy členství v měnové unii*, s. 71.

Zdroj: Real GDP growth rate – volume. In: Eurostat [online].

Obr. 3: Růst HDP v období 2002-2007 v jihoevropských státech

Náhlé zvýšení kreditu a důvěryhodnosti většiny jihoevropských zemí po vstupu do eurozóny se projevovalo zvýšeným zájmem investorů. Vyšší příliv kapitálu se objevil především ve Španělsku – v roce 2004 činily přímé zahraniční investice do španělské ekonomiky 2,4 % HDP, což je poměrně vysoký objem oproti ostatním jihoevropským státům, kde se tyto investice na tvorbě HDP podílely přibližně 1 %.⁴²

4.1.1 Ekonomické prostředí jihoevropských států od zavedení eura

Po vstupu do eurozóny rostla španělská ekonomika rychle především v důsledku stavebního rozmachu. V roce 2006 bylo ve Španělsku dosaženo 4% růstu HDP. Země byla také úspěšná v hospodaření s veřejnými financemi. Státní rozpočet dosáhl přebytku téměř 2 % HDP, výše vládního dluhu postupně klesala dokonce až pod hranici 40 % HDP, čímž bylo docíleno nejlepšího výsledku v této oblasti za posledních 20 let. Současně ale ve Španělsku docházelo díky nepřiměřenému růstu mezd k poklesu konkurenceschopnosti španělských výrobců a neustálému prohlubování deficitu běžného účtu platební bilance (vývoz činil jen polovinu dovozu do země). V roce 2007 bylo zaregistrováno další negativní maximum španělské

⁴² Eurostat. *Europe in figures: Eurostat yearbook 2006-07*, s. 176.

ekonomiky – více než 4% míra inflace. Postupně se začal zpomalovat růst ekonomiky, a to z důvodu poklesu stavební výroby a také vlivu vnějších faktorů (nepříznivý vývoj na finančních trzích). Rovněž došlo ke zpomalení rozvoje, pro zemi velmi důležitého, cestovního ruchu. Navzdory těmto problémům dokázalo Španělsko i v roce 2007 vykázat přebytek státního rozpočtu.⁴³

V Řecku bylo po zavedení společné měny zaznamenáno výrazné zrychlení hospodářského růstu obdobně jako ve Španělsku. Ekonomika země se však vyznačovala poměrně velkou kolísavostí typickou pro růst HDP i pro míru inflace. Řeckou ekonomiku, stejně jako tu španělskou, drželo dlouhou dobu stavebnictví. „Zlaté období“ řeckého stavebnictví vrcholilo v roce 2003, především kvůli nadcházejícím olympijským hrám. Právě v tomto roce převýšil růst HDP dokonce 5 %. Rozkvět stavebnictví pokračoval i nadále, kdy byla realizována řada projektů spolufinancovaných z fondů EU. Letní olympijské hry uskutečněné v Řecku v roce 2004 měly i další pozitivní dopad, jelikož povzbudily cestovní ruch v celé zemi. Průměrný počet zahraničních turistů tvořil přibližně 15 mil. v této etapě vývoje řecké ekonomiky. Cestovní ruch má zde tradičně velké zastoupení v sektoru služeb a vytváří velké množství pracovních míst. Od roku 2008 však začal klesat počet turistů a s tím i tržby řeckých podnikatelů.⁴⁴

Zbylé dva jihoevropské státy, tedy Itálii a Portugalsko, lze označit za pomalu rostoucí ekonomiky. Pro obě země byl v období let 2002-2007 charakteristický nízký růst HDP. Příčiny zpomalení hospodářského růstu lze nalézt především v růstu mzdových nákladů v důsledku přijetí eura, poklesu produktivity práce, poklesu domácí poptávky, nízké konkurenceschopnosti a ve strukturálních problémech těchto zemí (nestabilní veřejné finance). S nízkou produktivitou práce se potýkala celá jižní Evropa. Produktivita práce, měřená jako množství HDP vytvořeného za hodinu práce, byla výrazně pod průměrem eurozóny, který činil více než 40 eur. V letech 2002-2007 byly průměrné hodnoty indikátoru produktivity

⁴³ Souhrnná teritoriální informace Španělsko. In: *BusinessInfo.cz* [online].

⁴⁴ Souhrnná teritoriální informace Řecko. In: *BusinessInfo.cz* [online].

práce následující: v Itálii cca 32 eur, ve Španělsku téměř 28 eur, v Řecku méně než 20 eur a v Portugalsku pouze 17 eur.⁴⁵

Italská ekonomika zažívala klesající tempo růstu již posledních 50 let. Po roce 2000 se HDP zvyšovalo až do roku 2007 jen přibližně o 1,2 % ročně. Zpomalení hospodářského růstu bylo zapříčiněno především poklesem produktivity. I přes tyto nedostatky patřila země stále mezi hospodářsky nejvyspělejší světové ekonomiky (uskupení G8). Oproti okolním jihoevropským ekonomikám nenastal v Itálii po vstupu do eurozóny výrazný příliv zahraničních investic (jen cca 1 %). Velké rozdíly však panovaly mezi rozvinutými regiony na severu Itálie, kam směřovala většina kapitálu, a jižními oblastmi státu. Relativně nízký objem zahraničních investic do Itálie však svědčil o vyspělosti ekonomiky. Byly to spíše italské podniky, které expandovaly a investovaly do zahraničí. Na investory zároveň negativně působily problémy země s veřejnými financemi. Vysoké veřejné zadlužení je nepřehlédnutelnou charakteristikou italské ekonomiky – vládní dluh Itálie se nadále držel nad hodnotou 100 % HDP a patřil k nejvyšším v EU. Problémy způsobily také špatné alokace veřejných financí (například nízké investování do infrastruktury). Na druhé straně, pozitivními jevy v italské ekonomice byly neustále klesající nezaměstnanost, poměrně nízká míra inflace (cca 2 %) a stále vysoká úroveň příjmů z cestovního ruchu.⁴⁶

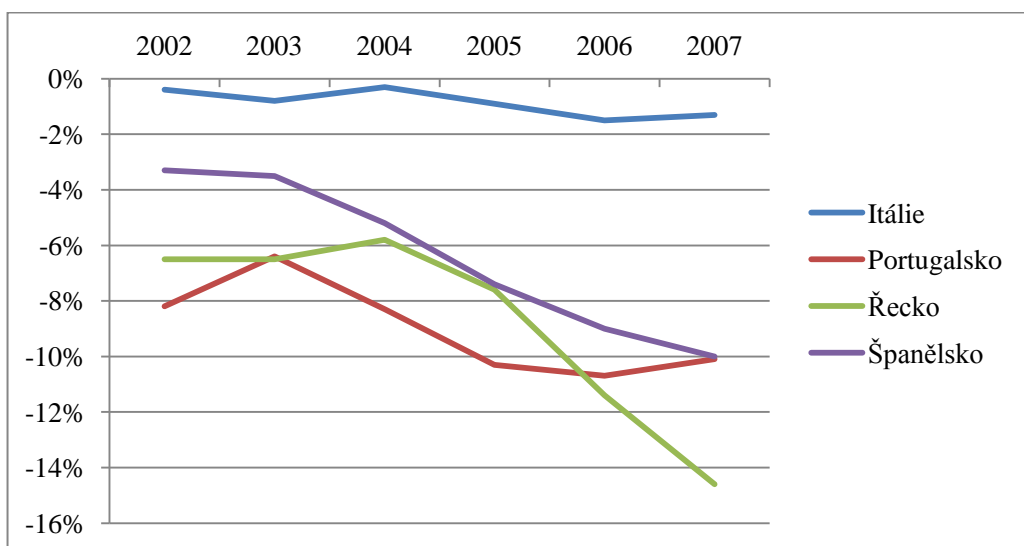
Portugalsko patří se svou výší HDP k chudším státům EU, když se k tomu navíc v daném období přidalo nízké tempo hospodářského růstu, nebyla v tomto směru portugalská ekonomika příliš úspěšná. Země výrazně čerpala prostředky ze strukturálních fondů EU, které byly použity na modernizaci v mnoha oblastech. Tento rozvoj byl však doprovázen růstem vládního dluhu a deficitu veřejných financí. Nejnižšího vládního dluhu (necelých 50 % HDP) bylo dosaženo v roce 2001. Od té doby však jeho výše neustále narůstala a v roce 2007 převyšovala 60 %. Kvůli tomuto nepříznivému hospodářskému vývoji realizovala vláda řadu úsporných opatření s cílem zastavit klesající trend v ekonomice. Výsledkem bylo alespoň dočasné snížení deficitu veřejných financí (z cca 6 % na 3 % HDP). V portugalské ekonomice

⁴⁵ Labour productivity. In: *OECD.Stat* [online].

⁴⁶ Souhrnná teritoriální informace Itálie. In: *BusinessInfo.cz* [online].

má stejně jako v okolních státech významné postavení cestovní ruch. Země se dlouhodobě řadí na přední místa v příjmech z turistického ruchu na jednoho obyvatele. Podobně jako v Řecku byl navíc turismus podpořen sportovní událostí, konkrétně fotbalovým Mistrovstvím Evropy v roce 2004. Tento rok byl významný i pro portugalské stavebnictví. Již zmíněné ME přineslo zemi velký objem investic, výstavbu nových fotbalových stadionů a vylepšení infrastruktury.⁴⁷

Běžný účet platební bilance byl, a nadále zůstává, velkým problémem všech jihoevropských států. V rámci eurozóny patří deficity běžných účtů v zemích jižní Evropy k těm nejvyšším. Mezi sledovanou čtveřicí států však v této oblasti panoval velmi rozdílný vývoj (viz Obr. 4).

Zdroj: Balance of the current account (% of GDP). In: Eurostat [online].

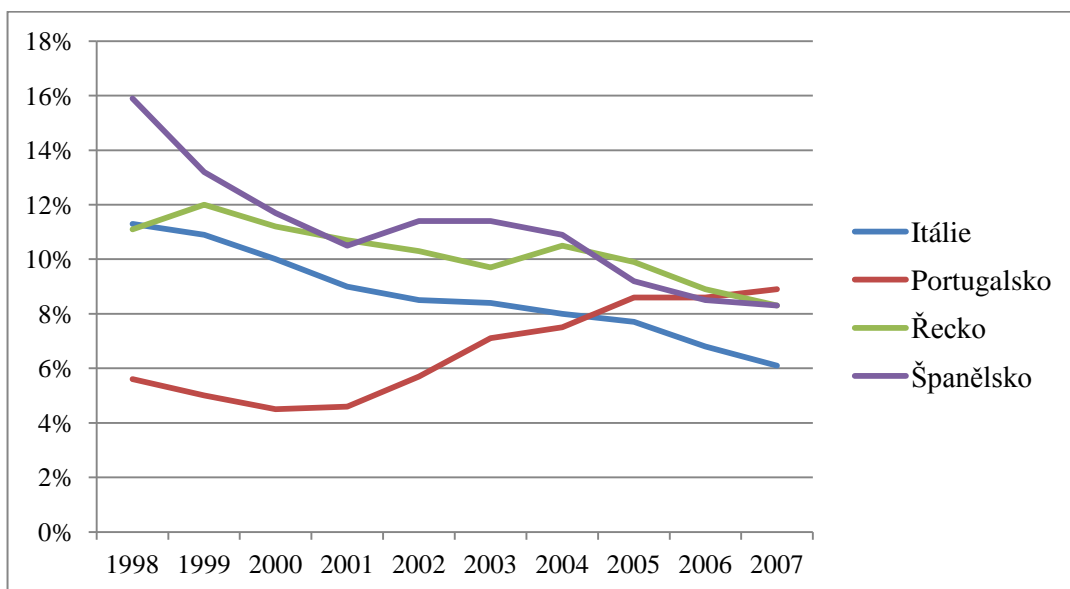
Obr. 4: Balance běžného účtu (v % HDP) v jihoevropských zemích 2002-2007

Na celkový výsledek běžného účtu mají vliv čtyři jeho základní komponenty: zboží, služby, výnosy (související se zahraničními investicemi) a běžné transfery. Výrazných deficitů běžných účtů Portugalska, Řecka a Španělska bylo dosaženo zásluhou vysoce záporné obchodní bilance (neboli bilance zboží). Tento výsledek byl částečně korigován kladnými hodnotami bilancí služeb. Mezi nejvíce obchodované služby v rámci eurozóny patří cestovní ruch tvořící

⁴⁷ Souhrnná teritoriální informace Portugalsko. In: BusinessInfo.cz [online].

podstatnou součást jihoevropských ekonomik. Význam turismu lze doložit na příkladu řecké ekonomiky: v roce 2004 dosahovala záporná bilance zboží přibližné výše -15 % HDP, bilance služeb byla kladná cca 9 % HDP (především díky zvýšení cestovního ruchu kvůli fotbalovému ME pořádaného v tomto roce), v souhrnu nakonec saldo běžného účtu činilo přibližně „jen“ -6 % (ostatní složky běžného účtu měly menší vliv, a proto nebyly v tomto případě zmíněny). Jediná Itálie se od výše uvedené trojice zemí odlišovala, a to nejen celkově nižším deficitem běžného účtu, ale i jeho složením. Zatímco italská bilance zboží vykazovala kladné saldo, obchodování se službami se pohybovalo spíše v záporných hodnotách.⁴⁸

Při vzniku eurozóny bylo jedním z diskutovaných témat, zda společná měna přispěje k vytváření pracovních míst a ke snižování nezaměstnanosti. Tuto skutečnost objasní Obr. 5. V roce 2007 se všechny jihoevropské ekonomiky dostaly na téměř shodnou úroveň, situace na trhu práce se tedy mezi zeměmi postupně vyrovnávala. Portugalsko, Řecko a Španělsko zaznamenaly v daném roce míru nezaměstnanosti ve výši nad 8 %. Itálie byla v tomto ohledu nejúspěšnější zemí s 6% nezaměstnaností.

Zdroj: Unemployment rate, annual average (%). In: Eurostat [online].

Obr. 5: Vývoj nezaměstnanosti v jihoevropských státech

⁴⁸ Eurostat. *Europe in figures: Eurostat yearbook 2006-07*, s. 171.

Míra nezaměstnanosti v Itálii, Řecku a především ve Španělsku byla před vstupem do eurozóny poměrně vysoká (11-16 %), od té doby postupně klesala. V řecké a španělské ekonomice na tom měl velký podíl rozvoj stavebnictví a vytváření velkého množství pracovních míst. V Portugalsku se odehrával zcela odlišný vývoj nezaměstnanosti. Zatímco v ostatních státech jižní Evropy míra nezaměstnanosti klesala, v Portugalsku postupně narůstala. Z přibližně 4 % v roce 2000 na dvojnásobek v roce 2007. Za důsledek členství v eurozóně lze tedy považovat sblížení míry nezaměstnanosti v jihoevropských státech, ne však její všeobecné snížení.

Jednotná měna euro měla podle předpokladů rovněž přispět k větší stabilitě veřejných financí. To se však v zemích jižní Evropy neprojevalo. Naopak, výše vládních dluhů stejně jako deficity státních rozpočtů se vyvíjely velmi rozdílně. Italský a španělský vládní dluh měly klesající trend, i když ve zcela odlišných hodnotách. Zatímco italský dluh přesahoval 100 % HDP, ten španělský klesl až pod hodnotu 40 % HDP. Velikost vládního dluhu v Portugalsku a Řecku naproti tomu postupně narůstala. Zvyšování státního dluhu, především toho řeckého, bylo způsobeno snadnou dostupností úvěrů umožněnou nízkými úrokovými sazbami v eurozóně (stanovenými přibližně ve výši 2 %). Řecká vláda využívala levných úvěrů a postupně se stále více zadlužovala.⁴⁹

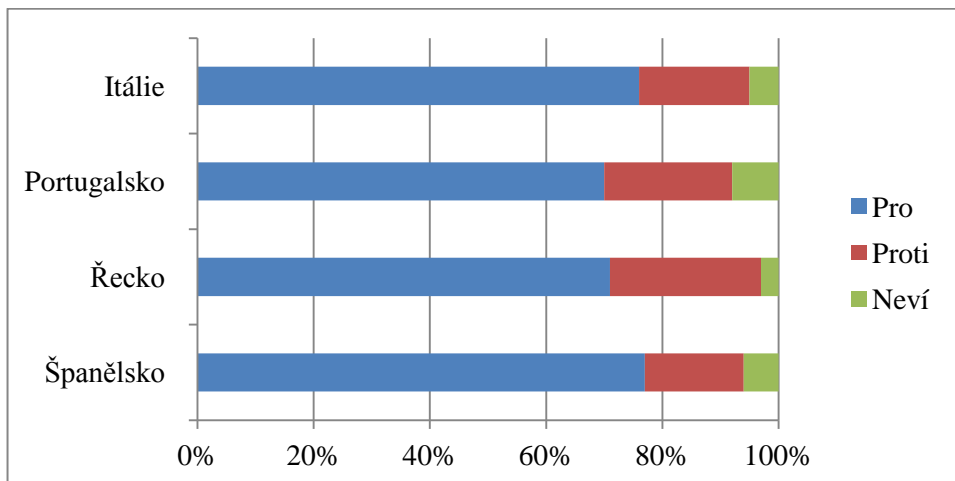
Státy jižní Evropy jsou také charakterizovány nízkou konkurenceschopností. Podle Světového ekonomického fóra bylo v období 2002-2007 vyhlášováno jako nejlépe konkurenceschopnou jihoevropskou zemí Španělsko a to především zásluhou dobrého hodnocení v oblasti makroekonomické stability (na rozdíl od okolních států). Těsně za Španělskem se umísťovalo Portugalsko a s odstupem za nimi Řecko a Itálie. Překvapivé je, že až do roku 2006 byla Itálie v oblasti konkurenceschopnosti hodnocena hůře než Řecko. Jednou z hlavních příčin snížení schopnosti italských firem konkurovat na zahraničních trzích bylo pravděpodobně i zavedení eura představující pro Itálii ztrátu možnosti devalvace, na níž byla dříve jihoevropská ekonomika založena.⁵⁰

⁴⁹ KOHOUT, P., *Investiční strategie pro třetí tisíciletí*, s. 244.

⁵⁰ PÁRAL, P. *V Itálii to šlo dlouhá léta dobře. Až do příchodu eura*. Neviditelnypes.lidovky.cz [online].

4.1.2 Názory obyvatel na ekonomický vývoj v období 2002-2007

Po prvním roce členství v eurozóně byly obyvatelé jihoevropských států s novou měnou spokojeni (viz Obr. 6). Přibližně tři čtvrtiny obyvatel podporovaly jednotnou měnovou unii s měnou euro. Proti ní byla necelá čtvrtina jihoevropanů.

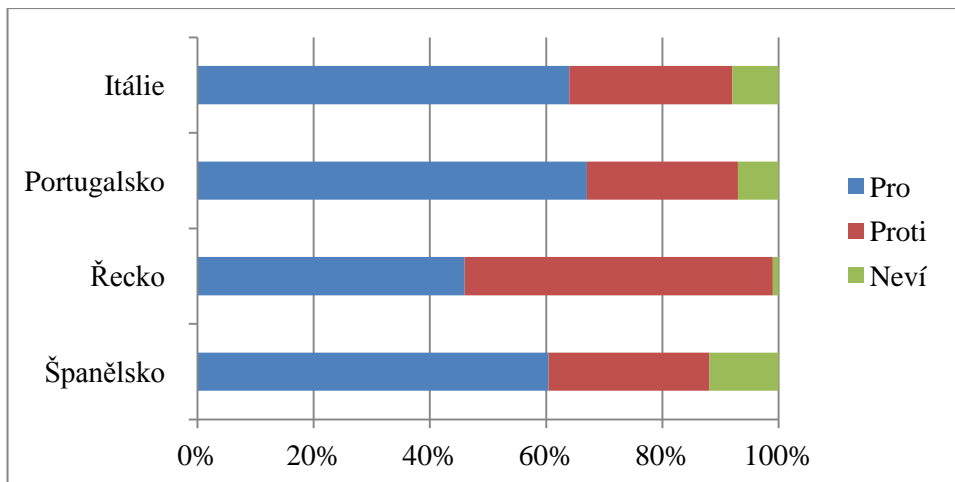
Zdroj: European Commission. *Eurobarometer: Report number 58.*

Obr. 6: Názory na Evropskou měnovou unii a euro na konci roku 2002

Největšími problémy jihoevropských zemí v této době byly podle názoru jejich obyvatel ekonomická situace země, růst cen (inflace) a nezaměstnanost. Shodli se na tom občané Itálie, Portugalska a Řecka. Poněkud odlišné byly výsledky průzkumu provedeného ve Španělsku. Mezi nejdůležitějšími problémy nebyla zmíněna ekonomická situace země ani inflace. Španělé za mnohem vážnější označili potíže s imigrací, terorismem, nezaměstnaností a také s bydlením (které v ostatních státech získalo max. 1 % odpovědí). Shodné problémy byly bez větších změn uváděny i v dalších letech.

Názory jihoevropanů na Evropskou měnovou unii a její měnu euro se postupně vyvíjely. Obr. 7 dokazuje, že v závěru roku 2005 podporovalo euro již méně obyvatel než před třemi lety (průměrně necelých 60 % oproti třem čtvrtinám obyvatel v roce 2002) a naopak se zvýšil

počet občanů s postoji proti eurozóně. Největší změna nastala v názorech Řeků, jelikož více než polovina z nich stála proti jednotné měně.

Zdroj: European Commission. *Eurobarometre 64*.

Obr. 7: Názory na Evropskou měnovou unii s jednotnou měnou euro na konci roku 2005

V roce 2007 převládaly mezi občany jihoevropských států pozitivní názory na jejich národní ekonomiku. Tři čtvrtiny dotazovaných Italů a Řeků považovaly situaci ve své zemi za dobrou, v případě Portugalska se jednalo o téměř 90 % obyvatel. Zatímco jen každý druhý Španěl byl spokojený s tehdejší situací země i přesto, že hospodářské výsledky Španělska nebyly zdaleka špatné (vysoký ekonomický růst, přebytek státního rozpočtu, nízká výše vládního dluhu a klesající nezaměstnanost).

4.1.3 Podnikatelské prostředí v zemích jižní Evropy

Malé a střední podniky (SME) tvoří základ ekonomiky EU a především jižní Evropy. Více než 90 % všech podnikatelských subjektů jsou mikropodniky, zatímco velké firmy zaměstnávající alespoň 250 pracovníků zaujímají jen necelé procento. Mikropodnik je charakterizován velmi malým počtem zaměstnanců (méně než 10) a ročním obratem

nepřesahujícím 2 mil. eur. Malý podnik má 10-49 zaměstnanců a jeho roční obrat není vyšší než 10 mil. eur. Středně velký podnik pak zaměstnává 50-249 pracovníků.⁵¹

Řecká ekonomika je založena na mikropodnicích mnohem více než ostatní evropské ekonomiky a tento segment také vytváří více než polovinu všech pracovních míst. Zajímavé je, že celých 97 % všech podniků v zemi má méně než 10 zaměstnanců. Struktura podnikatelských subjektů podle jejich velikosti ve všech zemích jižní Evropy je zobrazena v Tab. 12, která zahrnuje údaje za období 2002-2007.

Tab. 12: Struktura podnikového sektoru jihoevropských zemí

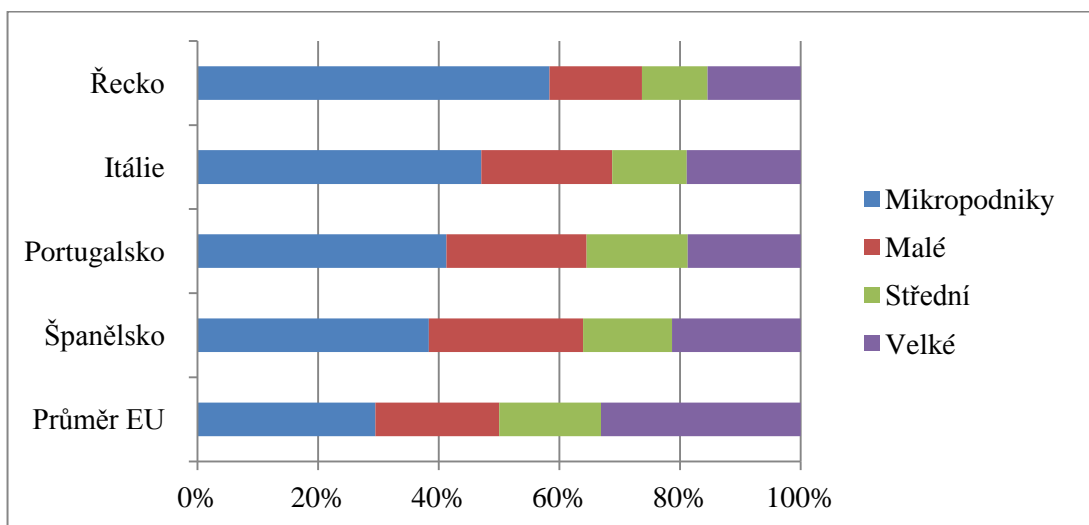
Země	Četnost podniků (v %) podle počtu zaměstnanců			
	0-9 zam.	10-49 zam.	50-249 zam.	Nad 250 zam.
Řecko	97,06	2,55	0,34	0,05
Itálie	94,63	4,78	0,51	0,08
Portugalsko	93,72	5,41	0,76	0,11
Španělsko	92,25	6,82	0,81	0,12

Zdroj: *Database for the Annual Report 2009* [online]. European Commission. Vlastní zpracování.

Ve všech zemích jižní Evropy se nacházelo přes 90 % velmi malých podniků s méně než 10 zaměstnanci. Pro srovnání v Německu se vyskytovalo mírně nad 80 % mikropodniků a v Lucembursku jen necelých 70 %.

Největší vliv mikropodniků byl především v oblasti zaměstnanosti. Zatímco v EU byla mikropodniky zaměstnaná méně než třetina všech pracovníků (cca 30 %), v Portugalsku a Španělsku to bylo kolem 40 %, v Itálii téměř polovina pracujících osob a v Řecku dokonce až 60 % (viz Obr. 8). Díky tomu byl i celkový podíl SME na zaměstnanosti v zemích jižní Evropy mnohem vyšší než v EU.

⁵¹ Malé a střední podniky. In: *Wikipedie: Otevřená encyklopedie* [online].

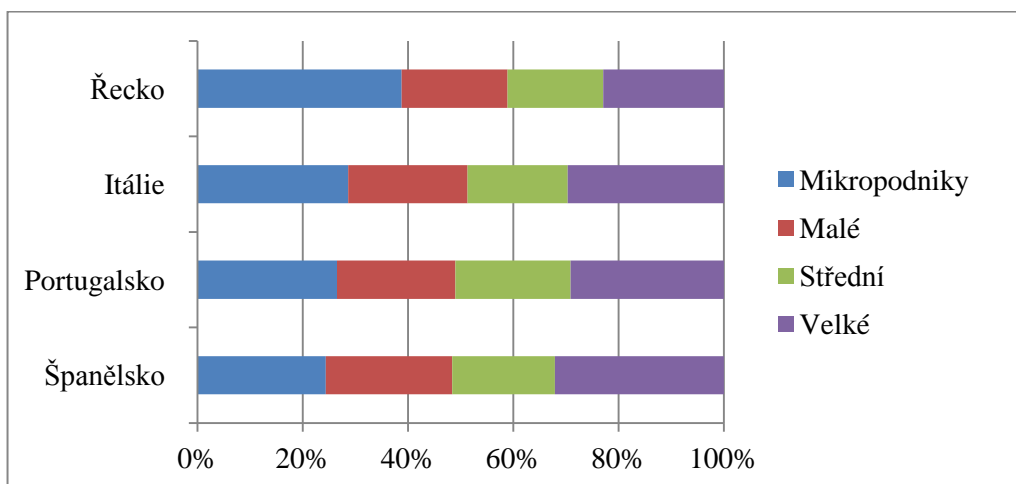

Zdroj: Database for the Annual Report 2009 [online]. European Commission. Vlastní zpracování.

Obr. 8: Podíl podniků na zaměstnanosti v období 2002-2007

Velké podniky v zemích jižní Evropy vytvořily ve sledovaném období přibližně jen 18 % pracovních míst oproti více než 46 %, které vytvořily firmy s méně než 10 zaměstnanci. V rámci EU vytvořily velké podniky průměrně třetinu všech pracovních míst, zatímco mikropodniky jen necelých 30 %.

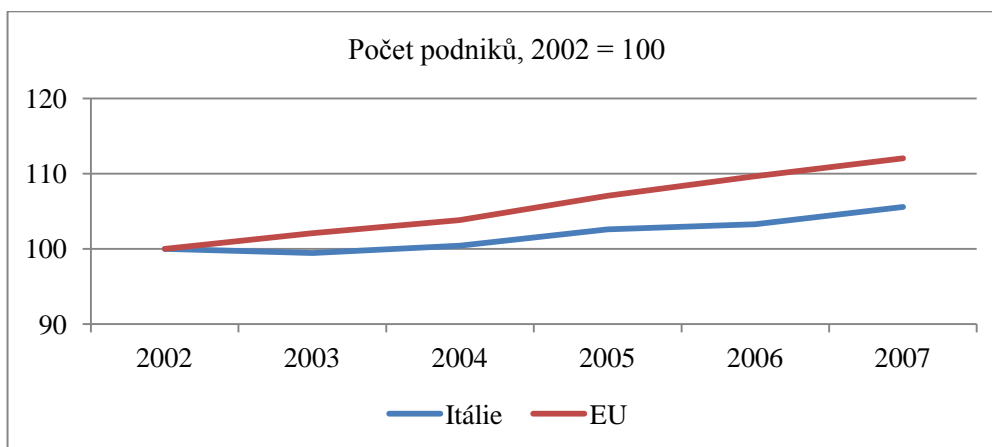
Rozložení celkových tržeb mezi podnikatelské subjekty podle velikostních kategorií je přeci jen o něco rovnoměrnější (viz Obr. 9). Příčinou je nízká produktivita malých podniků. Ačkoli se v zemích jižní Evropy vyskytovalo více než 90 % mikropodniků, jejich podíl na celkovém obrátu nebyl tak vysoký. Velké firmy, které na trhu zaujímaly jen desetinu procenta, vytvářely přibližně 30 % tržeb. Výjimku mezi pozorovanými zeměmi tvořilo Řecko, kde největší podíl na celkových tržbách zaujímaly mikropodniky (téměř 40 %) a SME souhrnně vytvářely necelých 80 % obrátu řeckých podnikatelů.

Zdroj: Database for the Annual Report 2009 [online]. European Commission. Vlastní zpracování.

Obr. 9: Podíl podniků na celkových tržbách v zemi v období 2002-2007

Vývoj počtu podniků byl v jihoevropských zemích dosti rozlišný (viz Obr. 10-13). Zatímco v Portugalsku byl od roku 2002 zaznamenán velký nárůst podniků, v Itálii a Řecku bylo zakládání nových podniků pomalejší, než byl jejich průměrný růst v EU, který se pohyboval okolo 12 % (v letech 2002-2007).

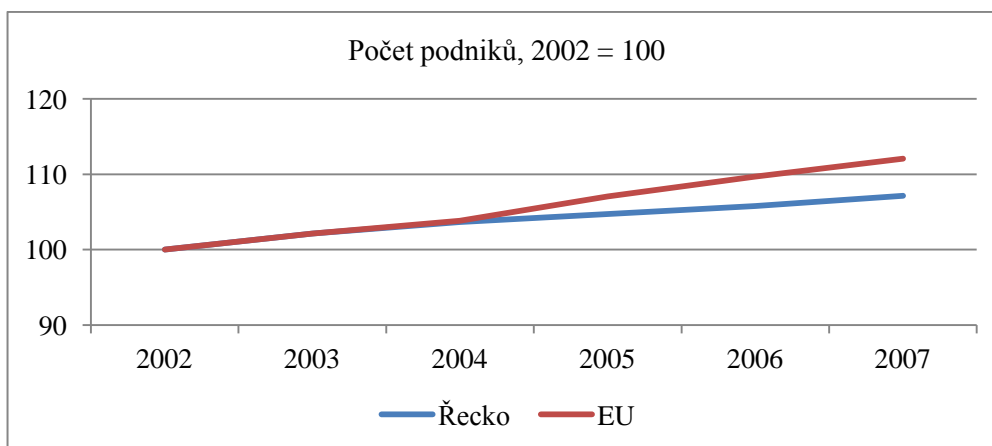
Zdroj: Database for the Annual Report 2009 [online]. European Commission. Vlastní zpracování.

Obr. 10: Vývoj počtu podniků v Itálii

V daném období vzrostl v Itálii celkový počet podniků o téměř 6 %, což bylo o polovinu méně ve srovnání s průměrem EU, který činil již zmíněných 12 %. Největší podíl SME (kolem

40 %) působil ve zpracovatelském průmyslu. Nejmenší podniky měly tendenci být více soustředěny v oblasti služeb, především obchodu a stále více v oblasti nemovitostí.⁵²

Na území Řecka vzrostl celkový počet podniků průměrně o více než 7 %, což byl přibližně stejný výsledek jako v případě Itálie a stále mnohem nižší než průměr EU. Díky velkému rozvoji stavebnictví v zemi vzrostl počet podnikatelských subjektů nejvíce právě v této oblasti.

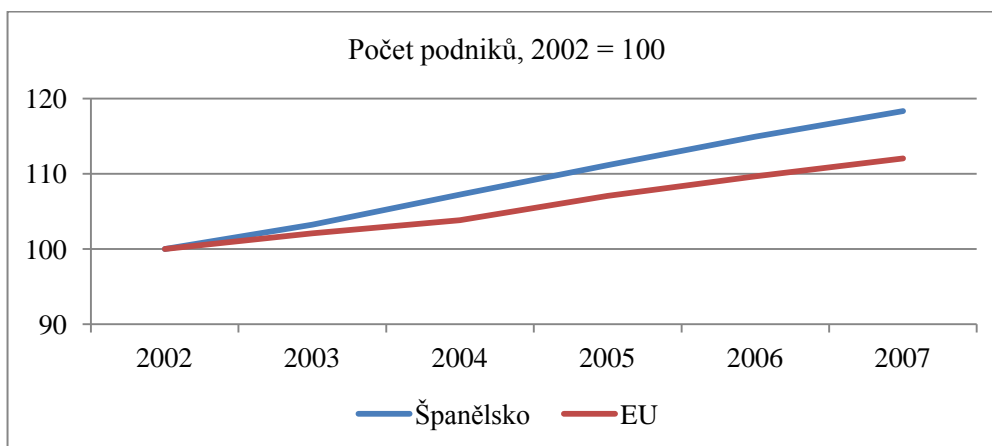
Zdroj: *Database for the Annual Report 2009* [online]. European Commission. Vlastní zpracování.

Obr. 11: Vývoj počtu podniků v Řecku

Naproti tomu ve dvou zbývajících jihoevropských státech byl v daném období zaznamenán nárůst podniků větší, než jaký byl průměrně v EU. Ve Španělsku se počet podniků zvýšil o více než 18 %. Malé a střední podniky ve Španělsku byly rozloženy téměř do všech odvětví, nejvíce se vyskytovaly ve službách (48 %), obchodu (32 %), stavebnictví (13 %) a ve zpracovatelském průmyslu (7 %).⁵³

⁵² European Commission. *SBA Fact Sheet: Italy 2010/11*, s. 1.

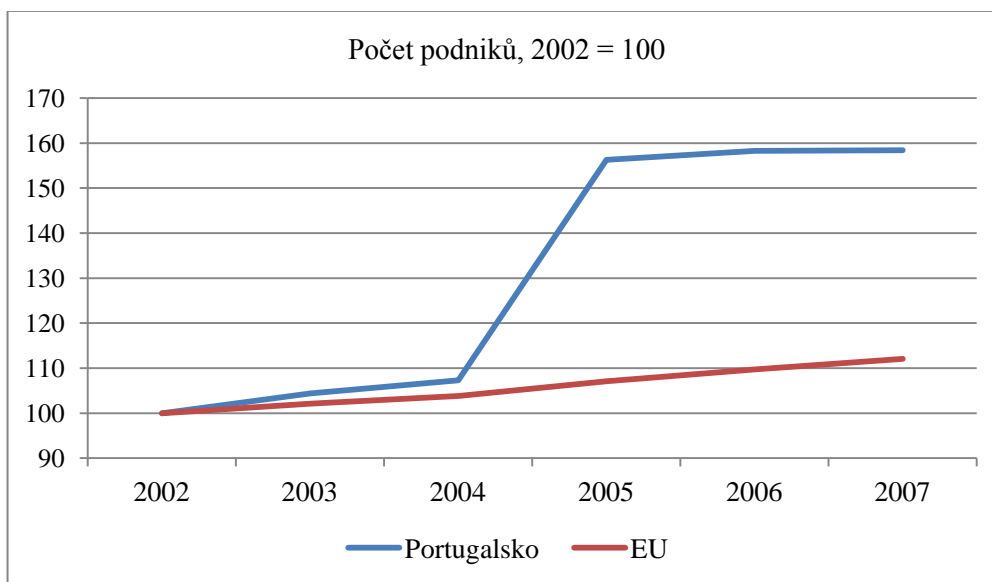
⁵³ European Commission. *SBA Fact Sheet: Spain 2010/11*, s. 1.

Zdroj: *Database for the Annual Report 2009* [online]. European Commission. Vlastní zpracování.

Obr. 12: Vývoj počtu podniků ve Španělsku

Nejvyšší nárůst v počtu podnikatelských subjektů nastal v Portugalsku. Ve srovnání s rokem 2002 se zde nacházelo o cca 60 % více firem. Z hlediska odvětvového rozdělení byla portugalská podniková sféra podobná zbytku EU – větší koncentrace ve zpracovatelském průmyslu a ve službách.⁵⁴

Zdroj: *Database for the Annual Report 2009* [online]. European Commission. Vlastní zpracování.

Obr. 13: Vývoj počtu podniků v Portugalsku

⁵⁴ European Commission. *SBA Fact Sheet: Portugal 2010/11*, s. 1.

Portugalská ekonomika těžila zejména z velkého rozvoje mikropodniků (viz Tab. 13). V Řecku se podstatně zvýšil počet malých a středních podniků, jelikož jsou však tyto velikostní třídy v řecké ekonomice zastoupeny spíše okrajově, pohyboval se celkový nárůst řeckých podniků jen okolo již zmíněných 7 %. Zajímavostí také je, že Španělsko jako jediná země vykázala výraznější nárůst počtu velkých firem (cca 23 %).

Tab. 13: Nárůst počtu podniků podle velikostních kategorií v letech 2002-2007

Sledované země	Nárůst počtu podniků podle velikostních kategorií				Nárůst celkem
	Mikropodniky	Malé	Střední	Velké	
Itálie	5,34 %	9,95 %	10,19 %	6,88 %	5,57 %
Portugalsko	61,77 %	17,40 %	8,39 %	4,56 %	58,38 %
Řecko	6,30 %	37,18 %	46,93 %	3,12 %	7,15 %
Španělsko	18,18 %	20,77 %	19,16 %	23,32 %	18,34 %

Zdroj: *Database for the Annual Report 2009* [online]. European Commission. Vlastní zpracování.

Další část této podkapitoly o podnikové sféře v jihoevropských zemích je zaměřena na seznámení se s podnikatelskými podmínkami. Na to, zda bylo prostředí pro podnikatele příznivé, lze pohlédnout z několika hledisek (přístup k financím, konkurenceschopnost, platební podmínky, jednoduchost založení firmy a další).

Mezi předpokládanými přínosy eura pro podnikatele bylo snadnější a levnější půjčování peněz, a to především v důsledku nízkých a stabilních úrokových sazeb stanovených ECB. K větší dostupnosti kapitálu měla rovněž přispět integrace finančního trhu. V roce 2005 (podle průzkumu Evropské komise „SME Access to Finance“) si však více než polovina (56 %) italských podnikatelů myslela, že je přístup k poskytovaným bankovním úvěrům složitý. Totéž tvrdilo přibližně 40 % portugalských firem. V ostatních státech bylo toto procento ještě nižší (kolem 30 %). Ve Španělsku a Řecku potvrzovaly dvě třetiny podnikatelů, že mají k úvěrům snadný přístup.

Španělsko nabízelo nejlepší podnikatelské prostředí v oblasti platebních podmínek: průměrné prodlení platby zde bylo přibližně 20 % z průměrného počtu dnů ve smlouvě ve srovnání s 50 % na úrovni EU. V zemi se také postupně zlepšila většina podmínek pro zahájení podnikatelské činnosti. Zatímco v roce 2004 trvalo ve Španělsku celých 115 dní založit podnik, později se tato doba výrazně snížila na 47 dnů. I přesto však zůstávala na úrovni více než dvojnásobku průměru EU (20 dnů). Rovněž v Řecku bylo v porovnání s ostatními zeměmi EU složité a nákladné zahájit podnikání, začít podnikat zde trvalo 38 dní. Itálie byla v tomto ohledu úspěšnější, k založení podnikání postačovalo 13 dní. Do popředí se díky četným reformám dostalo Portugalsko nabízející nejlepší podmínky pro začínající podnikatele. Z původních 95 dní dokázalo snížit čas potřebný k zahájení podnikání postupně až na 7 dní. Právě tato skutečnost může být jedním z důvodů velkého nárůstu počtu podniků v Portugalsku. Z hlediska celkových podmínek pro podnikatele podle zprávy „Doing business 2008“ bylo během roku 2007 nejlépe klasifikováno Portugalsko (na 37. pozici), těsně za ním Španělsko (38. místo), s větším odstupem Itálie (na 70. místě) a nejhůře hodnocenou zemí bylo Řecko, které se umístilo na 100. pozici z celkového počtu 178 sledovaných států světa.

I přes složité podmínky k podnikání měli Řekové silnou touhu stát se osobou samostatně výdělečně činnou (47 % oproti 30 % průměru v EU). Průzkum Evropské komise v roce 2007 prokázal, že téměř 60 % jihoevropanů (kromě Španělů) dávalo přednost podnikání před zaměstnáním. Španělé měli v tomto ohledu jiné názory a podnikání by si zvolilo přibližně 40 % z nich (což odpovídalo průměru v EU).

4.2 Vliv světové krize v letech 2008-2009

Ve druhé polovině roku 2008 se v zemích jižní Evropy začaly objevovat první důsledky světové finanční krize přichozí z USA. Její negativní dopady na ekonomiku a podnikatelskou sféru se ještě výrazněji projevily v následujícím roce, kdy makroekonomické ukazatele všech států dosahovaly vysoce záporných hodnot.

4.2.1 Změny ve vývoji jihoevropských ekonomik

Jednou ze zmiňovaných výhod při zavádění eura byly nízké úrokové sazby, které měly zlevnit a zjednodušit půjčování. To se opravdu potvrdilo – euro způsobilo pokles úrokových sazeb, které se pohybovaly na úrovni 2 %. Nízké úroky povzbudily čerpání úvěrů a rovněž došlo ke zlevnění a usnadnění vládního zadlužování. Po vypuknutí finanční krize v Evropě pak bylo pro všechny subjekty obtížné své dluhy splatit.⁵⁵

Rok 2008 byl v zemích jižní Evropy charakterizován narůstajícími problémy s veřejnými financemi (viz Tab. 14). Výše vládního dluhu vzrostla oproti minulému roku ve všech státech, nejvíce v Řecku o necelých 6 %, v ostatních zemích průměrně o 3 %.

Tab. 14: Vliv krize na ekonomické ukazatele v roce 2008

Země	Sledované ekonomické charakteristiky v roce 2008				
	Růst HDP	Vládní dluh	Rozpočtový deficit	Nezaměstnanost	Bilance běžného účtu
Itálie	-1,2 %	105,7 %	-2,7 %	6,7 %	-2,9 %
Portugalsko	0,0 %	71,6 %	-3,6 %	8,5 %	-12,6 %
Řecko	-0,2 %	113,0 %	-9,8 %	7,7 %	-14,9 %
Španělsko	0,9 %	40,2 %	-4,5 %	11,3 %	-9,6 %

Zdroj: Balance of the current account (% of GDP). General government deficit/surplus. General government gross debt. Real GDP growth rate – volume. Unemployment rate, annual average (%). In: *Eurostat* [online]. Vlastní zpracování.

V roce 2008 se v jihoevropských zemích naplno projevil útlum průmyslu a pokles stavební výroby. Vzhledem k tomu, že stavebnictví bylo dlouhou dobu stěžejním bodem řecké a španělské ekonomiky, odrazil se nepříznivý vývoj v tomto sektoru v mnoha oblastech (mimo

⁵⁵ KOHOUT, P., *Investiční strategie pro třetí tisíciletí*, s. 244.

jiné na snížení hospodářského růstu a zaměstnanosti). Růst HDP se v rámci jihoevropských států oproti předchozím rokům poměrně vyrovnal, ne však v pozitivním slova smyslu. V roce 2008 se pohyboval v rozmezí od 0,9 do -1,2 %. Španělské hospodářství zaznamenalo v druhé polovině roku 2008 první pokles po mnoha letech, navzdory tomu však bylo schopné pokračovat v růstu HDP. Nicméně i v této zemi bylo zaznamenáno jisté negativní maximum, a to nárůst nezaměstnanosti o celých 5 %. V okolních zemích se přitom míra nezaměstnanosti udržela na obdobné hodnotě jako v předcházejícím roce 2007. K nárůstu nezaměstnanosti ve Španělsku přispěla velkou měrou finanční krize, která těžce zasáhla španělské stavebnictví a trh s nemovitostmi. Příčiny tohoto problému však souvisí také s regulací pracovního trhu a velkými vstupními překážky.

S příchodem roku 2009 se v zemích jižní Evropy naplno projeví dopady světové krize, a to především v poklesu růstu jihoevropských ekonomik. Světová recese měla za následek všeobecné zhoršení ekonomických ukazatelů. Nemožnost provádět vlastní měnovou politiku a devalvovat měnu však tento pokles ještě zvýraznila.⁵⁶ Vlády jihoevropských zemí reagovaly na krizi různým způsobem – ve Španělsku schválením podpůrných balíčků, v Řecku zavedením razantních úspor. Vše mělo však za následek zvýšení deficitu veřejných financí a prohlubování vládního dluhu (viz Tab. 15). V Řecku vzrostl dluh opět nejvíce (meziročně o cca 16 %), přičemž v Itálii „jen“ o 10 %.

⁵⁶ KOHOUT, P., *Investiční strategie pro třetí tisíciletí*, s. 244.

Tab. 15: Vliv krize na ekonomické ukazatele v roce 2009

Země	Sledované ekonomické charakteristiky v roce 2009				
	Růst HDP	Vládní dluh	Rozpočtový deficit	Nezaměstnanost	Bilance běžného účtu
Itálie	-5,5 %	116,0 %	-5,4 %	7,8 %	-2,0 %
Portugalsko	-2,9 %	83,1 %	-10,2 %	10,6 %	-10,9 %
Řecko	-3,3 %	129,4 %	-15,6 %	9,5 %	-11,0 %
Španělsko	-3,7 %	53,9 %	-11,2 %	18,0 %	-5,2 %

Zdroj: Balance of the current account (% of GDP). General government deficit/surplus. General government gross debt. Real GDP growth rate – volume. Unemployment rate, annual average (%). In: *Eurostat* [online]. Vlastní zpracování.

V roce 2009 se Španělsko dostalo na nelichotivou první pozici země EU s nejvyšší nezaměstnaností. Důvodem této vysoké nezaměstnanosti byl úbytek pracovních míst hlavně ve stavebnictví a službách. Zatímco v Itálii, Portugalsku a Řecku vzrostla míra nezaměstnaných o přibližně 1-2 %, ve Španělsku se během jednoho roku zvýšila o téměř 7 %.

Vývoj běžných účtů se stal negativním jevem v celé eurozóně. V zemích jižní Evropy však bylo v době krize zaznamenáno mírné zlepšení ve srovnání s předchozím rokem. Promítl se v tom především pokles deficitu obchodní bilance, jelikož v důsledku snížené spotřeby obyvatel se omezil dovoz zboží. V Řecku došlo ke zlepšení obchodní bilance o téměř 6 %, ve Španělsku o 4 % a v Portugalsku o cca 3 % (meziroční změna v roce 2009 oproti roku 2008).⁵⁷ Celkové zlepšení bilance běžných účtů bylo následující: v Itálii o 0,9 %, ve Španělsku o 4,4 %, v Portugalsku o 1,5 % a v Řecku o 3,8 %. V krizovém roce 2009 tak byly výsledky běžných účtů jedním z mála pozitivních jevů jihoevropských ekonomik. I přes toto výrazné zlepšení dosahovaly deficity běžného účtu Řecka a Portugalska nejvyšších hodnot z celé EU.

⁵⁷ Balance of international trade in goods, % of GDP. In: *Eurostat* [online].

Nadměrná tvorba úvěrů v letech 2000-2007 vedla mimo jiné k růstu cen a zejména mezd, což mělo za následek zhoršení už tak nízké konkurenceschopnosti jihoevropských ekonomik.⁵⁸ Snížení konkurenceschopnosti značně pocítilo především Řecko, které se v hodnocení Světového ekonomického fóra propadlo až na 71. místo (z celkem 133 zemí). Hlavními příčinami tohoto poklesu byly makroekonomické problémy související s rychle rostoucím zadlužením země a také snížení produktivity práce v letech 2008-2009. Nejvíce konkurenceschopnou jihoevropskou ekonomikou bylo stejně jako v minulých letech vyhlášeno Španělsko (v roce 2009 na 33. pozici).

Tab. 16: Změny v jihoevropských ekonomikách po příchodu krize

Ekonomický ukazatel	Změny v ekonomikách od roku 2007 do roku 2009			
	Itálie	Portugalsko	Řecko	Španělsko
Růst HDP	-7,2 %	-5,3 %	-6,3 %	-7,2 %
Deficit státního rozpočtu	-3,8 %	-7,1 %	-9,1 %	-13,1 %
Vládní dluh	+12,9 %	+14,7 %	+22,0 %	+17,7 %
Nezaměstnanost	+1,7 %	+1,7 %	+1,2 %	+9,7 %
Běžný účet	-0,7 %	-0,8 %	+3,5 %	+4,8 %
Hodnocení konkurenceschopnosti	-2 místa	-3 místa	-6 míst	-4 místa

Zdroj: Balance of the current account (% of GDP). General government deficit/surplus. General government gross debt. Real GDP growth rate – volume. Unemployment rate, annual average (%). In: *Eurostat* [online]. Vlastní zpracování.

Uvedená tabulka shrnuje změny v makroekonomických ukazatelích. Srovnává stav ekonomik před příchodem krize (rok 2007) s rokem 2009, kdy byly jihoevropské země zasaženy nejvíce. Zabarvená políčka v tabulce označují negativní projevy ekonomik v důsledku krize. V tomto

⁵⁸ KOHOUT, P., *Investiční strategie pro třetí tisíciletí*, s. 244.

přehledu lze pozorovat nejvýraznější dopady finanční a hospodářské krize na do té doby rychle rostoucí ekonomiky Řecka a Španělska.

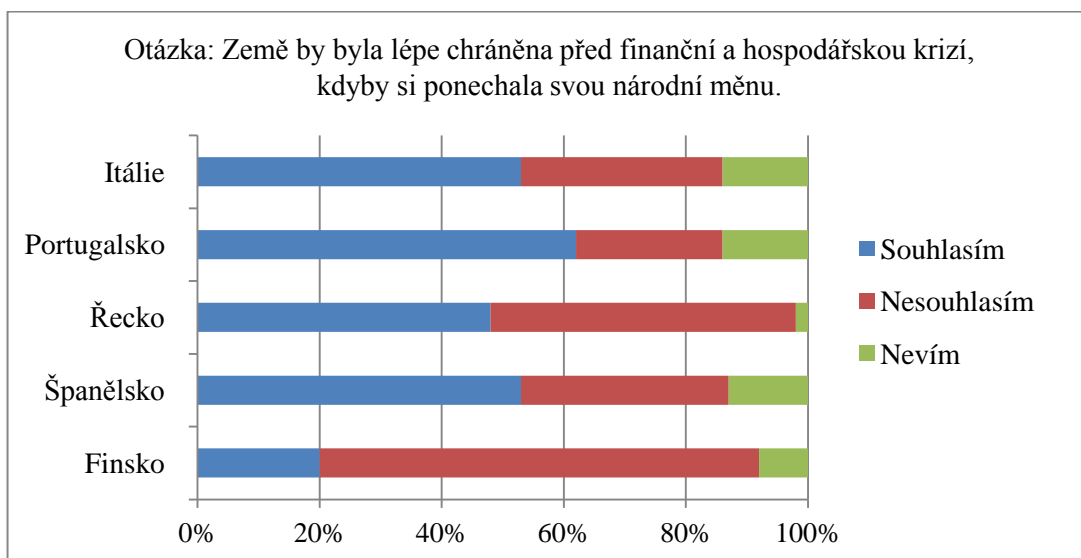
4.2.2 Názory jihoevropanů na euro a účinky krize na ekonomiku

Podle výsledků dotazování provedeného v zemích EU v roce 2009, měla hospodářská a finanční krize důležité dopady na ekonomiku. Jako zásadní vliv na ekonomiku označil tuto situaci téměř každý v Řecku (99 %), zatímco „jen“ 80 % portugalských obyvatel.

Když se v roce 2009 průzkum zajímal o to, jaký dopad má světová krize na osobní situaci dotazovaných obyvatel, byly v rámci EU zaznamenány velké rozdíly. Zatímco v zemích jižní Evropy tvrdilo přibližně 70 % obyvatel, že krize má negativní vliv na jejich osobní situaci, v severských státech Evropy (Švédsko, Finsko, Dánsko) takto odpovědělo pouze přes 20 % občanů. Z výsledků lze vyčíst, že nejvíce zasaženi krizí si připadali Řekové, jelikož na téměř 90 % z nich měla značný negativní dopad.

Velká většina obyvatel si také myslela, že tehdejší hospodářská a finanční krize bude mít důležitý dopad na ekonomiku i v následujících letech. Tento názor zastávalo přes 90 % Řeků a tři čtvrtiny obyvatel z ostatních jihoevropských zemí. Řečtí občané byli v tomto období nejvíce pesimističtí – 17 % z nich tvrdilo, že nic nemůže pomoci proti dopadům krize (průměr v EU byl jen 5 %). Souhrnně věřili jihoevropané nejvíce v pomoc od EU.

Další otázka z průzkumu provedeného v roce 2009 byla s ohledem na výsledky dotazování velmi zajímavá (viz Obr. 14). Lidé měli zhodnotit, zda souhlasí nebo nesouhlasí s následujícím výrokem: Země by byla lépe chráněna před současnou finanční a hospodářskou krizí, kdyby si ponechala svou dřívější národní měnu.

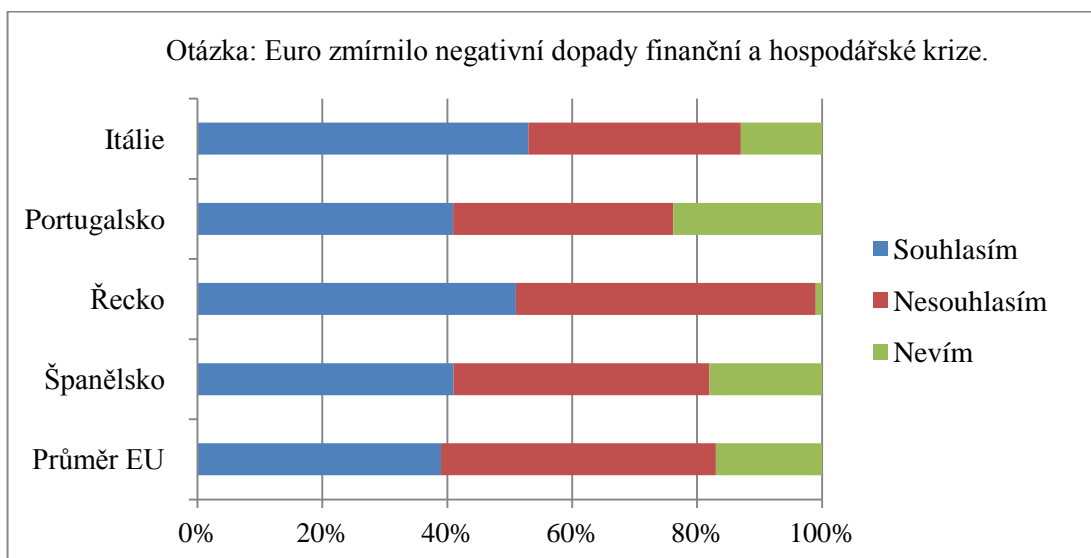

Zdroj: European Commission. *Eurobarometre Special 311*. Vlastní zpracování.

Obr. 14: Euro versus národní měna – názory obyvatel v roce 2009

Nejvíce souhlasných odpovědí s tímto tvrzením bylo zaznamenáno právě v zemích jižní Evropy – přes 50 % v Itálii a Španělsku, v Portugalsku dokonce více než 60 %. Téměř polovina Řeků také souhlasila s tímto tvrzením. Zajímavější však je, že druhá polovina řeckých obyvatel si myslela pravý opak a tvrdila, že původní měna by zemi proti krizi neochránila více než euro. Naopak v některých zemích, jako například ve Finsku, lidé s výše uvedeným tvrzením nesouhlasili – euro zde podporovalo přes 70 % obyvatel. Podobných výsledků bylo dosaženo také na Slovensku, ve Slovinsku a v zemích Beneluxu. Občané těchto zemí se domnívali, že by je jejich bývalá měna před následky hospodářské a finanční krize neochránila lépe než euro.

V průzkumu bylo také zjišťováno, zda lidé souhlasí nebo nesouhlasí s tvrzením, že euro celkově zmírnilo negativní dopady finanční a hospodářské krize na ekonomiku (viz Obr. 15).

Zdroj: European Commission. *Eurobarometre Special 311*. Vlastní zpracování.

Obr. 15: Zda euro zmírnilo negativní dopady krize na ekonomiku

Jak vyplývá z grafu, odpovědi v jihoevropských zemích se výrazně neodchylovaly od průměru v EU – byly rozdělené téměř shodně mezi možnosti „souhlasím“ a „nesouhlasím“. Je obtížné rozhodnout, zda euro přispělo ke zmírnění krize nebo nikoliv. Není totiž snadné odlišit vliv eura na krizi od ostatních spolupůsobících faktorů.

4.2.3 Dopady krize na podnikatelské subjekty

Krize dopadla na podniky prostřednictvím snížené poptávky spotřebitelů, ve všech jihoevropských zemích se častěji objevovalo zpoždění plateb a velké množství především malých podniků muselo ukončit svou činnost z důvodu platební neschopnosti. V Itálii a Španělsku byl v roce 2008 zaznamenán meziroční nárůst podnikových insolvencí o více než 25 %.⁵⁹ U všech podnikatelů se finanční krize projevila ve formě nižších obrátů. Ve Španělsku v roce 2008 výrazně poklesly prodeje automobilů (prodalo se jich o polovinu méně než v minulém roce). S tím souvisí rovněž celkové snížení vývozu jednotlivých zemí.

⁵⁹ OECD. *The Impact of the Global Crisis on SME and Entrepreneurship Financing and Policy Responses*, s. 7.

Indikátor podnikatelské důvěry v době krize výrazně poklesl v Řecku (viz Obr. 16) stejně jako v ostatních zemích jižní Evropy. Ve Španělsku dokonce hodnoty „Business Confidence“ dosahovaly od roku 2008 záporných čísel a rovněž v italských průzkumech spadla důvěra v podnikatele ve všech odvětvích na historická minima.

Zdroj: Greece Business Confidence. In: *Trading Economics* [online].

Obr. 16: Indikátor Business Confidence v Řecku od roku 2008

Dalším charakteristickým znakem pro období ovlivněné krizí bylo snížení poptávky podniků po úvěrech. Poptávka velkých podniků v Itálii v roce 2009 poklesla o přibližně 25 %, v případě menších podniků byl naopak registrován mírný nárůst poptávky po úvěrech.⁶⁰ Díky krizi také banky zpřísnily podmínky poskytnutí úvěru, což potvrdil každý italský podnikatel. Výrazně narostl počet subjektů, které obdržely negativní odpověď na svou žádost o úvěr.

Kvůli recesi v roce 2009 bylo v podnikovém sektoru nutné přijmout jistá opatření. V Itálii byl mimo jiné schválen protikrizový plán na podporu exportu, dále byly podporovány menší italské firmy a byla poskytnuta nová daňová zvýhodnění pro podnikatele.⁶¹ V okolních státech jižní Evropy byly rovněž zahájeny četné programy na podporu malých firem (často se jednalo o zvýhodněné úvěry pro podnikatele a poskytnuté záruky za úvěry).

⁶⁰ OECD. *The Impact of the Global Crisis on SME and Entrepreneurship Financing and Policy Responses*, s. 49.

⁶¹ European Commission. *SBA Fact Sheet: Italy 2010/11*.

Vliv krize se pochopitelně projevil ve sníženém vytváření nových podniků, ve Španělsku se omezilo zakládání firem o přibližně 26 %. Samozřejmě klesl i celkový počet firem, nejvíce v kategorii malých podniků. Největší dopad krize na jihoevropské podniky se zdá být v oblasti zaměstnanosti. Ve Španělsku ztratily SME od roku 2008 do začátku roku 2010 téměř 14 % své pracovní síly (nejčastěji v oblasti stavebnictví), zatímco velké společnosti přišly ve stejném období o přibližně 9 % zaměstnanců.⁶²

4.3 Současné problémy jihoevropských ekonomik

Kvůli dopadům finanční krize přijaly jihoevropské ekonomiky radikální úsporná opatření, která mají vliv na snížení ekonomického růstu. Bez opětovného obnovení růstu HDP však země nebudou schopny své úvěry splácet a dostávají se do stále větší dluhové krize. Nejhorší situace z tohoto hlediska panuje v Řecku. Na jaře 2011 se dokonce objevily návrhy na restrukturalizaci řeckého dluhu. Tuto možnost však nechce připustit řecká vláda ani ECB, jelikož sama vlastní řecké státní dluhopisy v hodnotě několika desítek miliard eur.⁶³

K nejzávažnějším problémům jihoevropských ekonomik patří vysoká nezaměstnanost (nejvíce ve Španělsku), nízká konkurenceschopnost podnikové sféry, výrazný pokles průmyslové výroby (především v automobilovém průmyslu a stavebnictví), ztráta kredibility a problémy s veřejnými financemi. Ekonomický vývoj jihoevropských zemí byl v roce 2010 přeci jen o něco úspěšnější než v předcházejícím roce, kdy státy zaznamenaly své nejhorší výsledky za posledních několik let. V Itálii a Portugalsku bylo dosaženo mírného růstu HDP (1,8 % a 1,4 %). Portugalský růst byl neustále podporován cestovním ruchem – v roce 2010 zde byl dokonce zaregistrován rekordní počet turistů. Pro španělskou ekonomiku zůstával nadále jedním z nejdůležitějších problémů, kterému musí čelit, vysoká nezaměstnanost (nejvyšší

⁶² European Commission. *SBA Fact Sheet: Spain 2010/11*, s. 1.

⁶³ ČTK. *Restrukturalizace řeckého dluhu je předmětem sporu mezi ECB a eurozónou*. Patria [online].

z celé EU). Současná krize vrátila trh práce na stejnou úroveň jako před vstupem do eurozóny, kdy míra nezaměstnaných taktéž přesahovala 20 %.

Především kvůli výši svého zadlužení musely státy přijmout úsporná opatření a provést reformy v různých oblastech ekonomiky. Jako první se k tomuto kroku odhodlalo nejvíce zadlužené Řecko (v roce 2010 dosahoval jeho státní dluh hodnoty 145 % HDP, v dalším roce přesáhl již 160% hranici). V květnu 2010 schválily úsporné balíčky Španělsko a Portugalsko. Italská vláda odsouhlasila škrtý ve státním rozpočtu až v září 2011. Úsporná opatření mají ve všech zemích jižní Evropy především podobu zvýšení daní, zatímco je kritizována absence většího omezení státního sektoru. Schválilo se zvýšení DPH, spotřební daně a daně z nemovitostí, také se mají snížit platy státním zaměstnancům a výrazně omezit vládní výdaje, např. na sociální zabezpečení, což především znamená zvýšení věkové hranice pro odchod do důchodu.⁶⁴ V těchto bodech se přijaté reformy shodují ve všech sledovaných zemích.

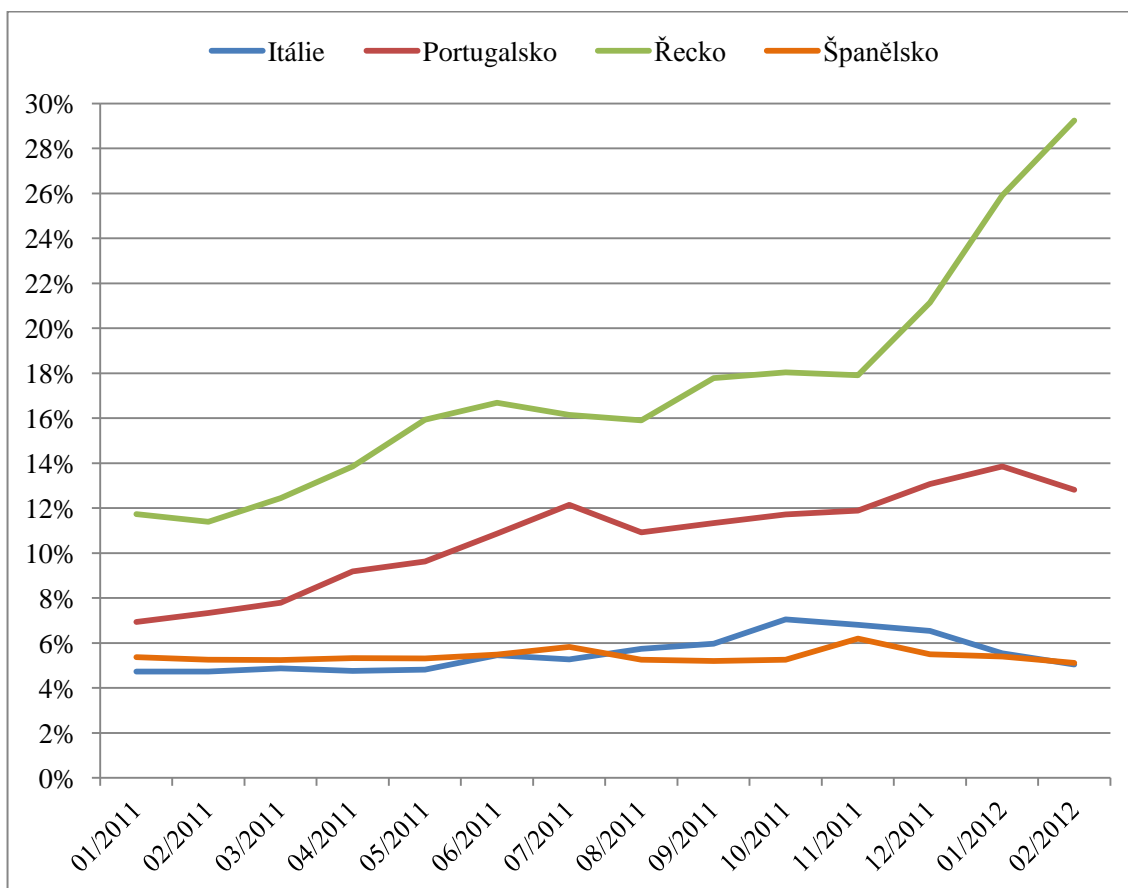
Na úsporné balíčky přijímané v jihoevropských zemích a celkově na krizi v eurozóně reagují lidé různými způsoby. V italském městečku Filettino, ležícího cca 100 km od Říma, přišli v září 2011 občané obce s návrhem získat nezávislost na Itálii, stát se knížectvím a začít používat vlastní měnu, která má již svůj název „fiorito“. Italská vláda na to zatím nijak nereagovala.⁶⁵ Obchodníci ve španělské vesnici Villamayor de Santiago zase začali v roce 2012 kvůli krizi přijímat původní španělskou měnu. Odhaduje se, že mezi lidmi obíhají peseta v hodnotě přibližně 1,7 mld. eur, jelikož národní banka tuto měnu stále směňuje. Villamayor navíc není jedinou obcí ve Španělsku, která starou měnu přijímá. V roce 2011 zavedla totéž vesnička Murgardos na severovýchodě země.⁶⁶ Občané se tedy snaží proti škrtům ve státních rozpočtech bránit různě, je však jisté, že bez těchto radikálních opatření se jihoevropské země neobejdou.

⁶⁴ BĚLOVSKÁ, N. et. al. *Italští poslanci schválili úsporná opatření Montiho vlády*. Zprávy.rozhlas.cz [online].

⁶⁵ Italské městečko chce utéct úsporným plánům. Tiskne si vlastní měnu. In: *iDNES.cz* [online].

⁶⁶ Španělské vesničky Villamayor pomáhají přežít v těžkých časech stará peseta. In: *IHNED.cz* [online].

Vysoká zadluženost zemí jižní Evropy, klesající trend jejich ekonomického růstu a dluhová krize v eurozóně byly hlavními příčinami obav investorů na finančních trzích. Jejich obavy se projeví v obrovském nárůstu úrokových sazeb z vládních obligací. Na Obr. 17 je znázorněn jejich vývoj od počátku roku 2011 do února 2012.

Zdroj: Long-term interest rates, Per cent per annum. In: *OECD.Stat* [online].

Obr. 17: Vývoj dlouhodobých úrokových sazeb státních dluhopisů od ledna 2011

V důsledku zvyšování úrokových sazeb musí země každým rokem vynaložit více prostředků na splacení dluhu. Za kritickou hodnotu je obecně považováno 7 %. Úroková míra portugalských státních dluhopisů překročila tuto hranici na začátku roku 2011 a v dubnu téhož roku byla nucena požádat o zahraniční finanční pomoc, podobně jako již dříve Řecko. V Řecku nastala úvěrová krize již v první polovině roku 2010 a v únoru 2012 se úrokové sazby z řeckých vládních obligací vyšplhaly již ke 30 %. Nejstabilnější zemí je zatím v tomto

ohledu Španělsko, kterému se daří udržovat úrokovou míru mezi 5 a 6 %. Na tuto úroveň se po mírném výkyvu a následném přijetí fiskálních opatření vrátila i Itálie. V eurozóně se v nejlepší pozici z tohoto hlediska nachází Německo s úrokovou sazbou nižší než 2 %, následované Nizozemskem a Finskem.

Poté, co úroková míra řeckých vládních obligací překročila únosnou mez, finanční trhy už zemi odmítly půjčovat další prostředky. K tomu, aby eurozóna předešla řeckému bankrotu, schválila pro něj ve spolupráci s MMF záchranný úvěr. Prostředky z tohoto úvěru měly být Řecku poskytovány v průběhu následujících tří let (v období 2010-2013) za předpokladu plnění fiskálních opatření řeckou vládou (snižování vládního dluhu a rozpočtového deficitu). Zatímco v Itálii, Portugalsku a Španělsku bylo zaznamenáno alespoň částečné zlepšení makroekonomických ukazatelů v roce 2010, v Řecku přetrvával pokles ekonomiky.

Na příkladu řecké ekonomiky lze dokázat, že je velmi složité dostat se z dluhové krize. Když si zahraniční i řečtí investoři uvědomili, v jak velkých dluhových problémech se Řecko ocitlo, začali se hromadně zbavovat jeho dluhopisů. Důsledkem bylo neskutečné zvýšení úroků, za které si Řecko půjčovalo peníze na trhu. Země si musela půjčovat za stále více peněz, čímž se postupně dostala do „bludného kruhu“, ze kterého je obtížné se vymanit. Řeckou situaci navíc v daném období komplikovalo silné euro, které neumožňovalo řeckým firmám prodávat své zboží a služby na mezinárodních trzích. Řecko je nejméně konkurenceschopnou zemí z celé EU. V roce 2011 se podle indexu konkurenceschopnosti vyhlášeného Světovým ekonomickým fórem umístilo na 90. pozici z celkově 142 hodnocených států světa. K tomu, aby se řecké firmy staly opět konkurenceschopnými, by podle ekonoma Josefa Zemánka musely zlevnit své produkty alespoň o 30-40 %. Kdyby země stále používala svou vlastní měnu, přistoupila by řecká banka k devalvaci měny, čímž by došlo ke zlepšení pozice řeckých podniků na mezinárodních trzích. Kvůli tomu, že je Řecko členem eurozóny se společnou měnou, to není možné. Druhou možností by bylo snížit platy zaměstnancům řeckých firem o již zmíněných 30-40 %. To však není proveditelné v žádné z evropských zemí.⁶⁷

⁶⁷ ZEMÁNEK J. *Řecko na pokraji ekonomického kolapsu*. Euroekonom.cz [online].

To vše jen dokládá, že se eurozóna a jednotná měna euro výrazně podílela na dluhových problémech Řecka. Tento názor zastává většina odborníků a je pravděpodobné, že euro negativně ovlivnilo vývoj celé jihoevropské ekonomiky. Někteří ekonomové však s tímto tvrzením nesouhlasí (podrobnější rozbor v kapitole 5).

K největším problémům jihoevropských ekonomik patří tedy kromě veřejných financí a nezaměstnanosti rovněž nízká konkurenceschopnost podnikové sféry podílející se výrazně na pomalém hospodářském růstu. Podle zprávy Světového ekonomického fóra 2011-2012 zůstávalo nejvíce konkurenceschopnou jihoevropskou ekonomikou Španělsko, které obsadilo 36. místo ze 142 klasifikovaných zemí světa. Itálie se posunula na 43. pozici, ačkoli opět získala nejslabší hodnocení z členských států G8. Portugalsko se umístilo těsně za Itálií na 45. pozici. Nejhuře hodnocenou zemí EU bylo nadále Řecko, které spadlo oproti minulému roku až na již zmiňované 90. místo. Na celkově nízké konkurenceschopnosti zemí jižní Evropy se podílí především jejich dlouhodobé potíže s produktivitou práce a pochopitelně také špatně hodnocená oblast makroekonomické stability. Produktivita práce vyjádřená jako HDP za odpracovanou hodinu byla v rámci EMU stále podprůměrná (údaje za rok 2010 byly následující: průměr eurozóny 43 eur, Itálie 32, Španělsko 30, Řecko 20 a Portugalsko 19 eur).⁶⁸ V důsledku nízké konkurenceschopnosti jihoevropských států je pro zdejší firmy obtížné uplatnit se na mezinárodních trzích.

4.3.1 Aktuální podmínky pro podnikání v zemích jižní Evropy

V poslední vydané zprávě Světové banky „Doing business 2012“ bylo hodnoceno celkem 183 zemí světa (v období od června 2010 do května 2011). Vyšší umístění v konečném pořadí znamená lepší podnikatelské prostředí v dané zemi.

Nejlepší podmínky pro podnikání z jihoevropských zemí nabízí v současnosti Portugalsko klasifikované na 30. pozici. Na poměrně slušném 44. místě bylo vyhlášeno Španělsko. Zbylé

⁶⁸ Labour productivity. In: *OECD.Stat* [online].

dva státy však pro podnikatele příliš výhodné podmínky nenabízejí. Itálie se umístila až na 87. místě a Řecko dokonce až na 100. pozici. Všechny ekonomiky si zachovaly podobné hodnocení jako v předchozím roce. Podrobnější umístění jihoevropských zemí v každé z 10 stanovených kategorií (jednoduchost zahájení podnikání, získání úvěru, ochrana investorů, placení daní, řešení platební neschopnosti atd.) je uvedeno v Tab. 17. Například v kategorii „zahájení podnikání“ byly výrazně nejlepší podmínky v Portugalsku a nejhorší naopak v Řecku a Španělsku. V Portugalsku byl nejsložitější přístup k úvěrům, zatímco ve Španělsku byly v roce 2011 úvěry i nadále poměrně dobře dostupné. Zajímavé, i když ne zcela překvapivé, je velmi špatné hodnocení Řecka v oblasti ochrany investorů (tj. průhlednost transakcí a právní ochrana investorů).

Tab. 17: Umístění jihoevropských zemí v každé z 10 kategorií *Doing business*

Hodnocená kategorie	Umístění zemí v jednotlivých kategoriích			
	Itálie	Portugalsko	Řecko	Španělsko
Zahájení podnikání	87	26	135	133
Získání stavebního povolení	96	97	41	38
Přístup k elektřině	109	34	77	69
Registrace nemovitosti	84	31	150	56
Získání úvěru	98	126	78	48
Ochrana investorů	65	46	155	97
Placení daní	134	78	83	48
Obchodování přes hranice	63	26	84	55
Vymáhání obchodních smluv	158	22	90	54
Řešení platební neschopnosti	30	22	57	20

Zdroj: The World Bank. *Doing business 2012: Doing business in a more transparent world*.

Vlastní zpracování.

5 Zhodnocení hypotéz a prognóza budoucího vývoje v zemích jižní Evropy

Jednou z předpokládaných hypotéz, stanovených v úvodu této práce, byly pozitivní dopady členství v eurozóně na vývoj jihoevropských ekonomik – zda euro opravdu přispělo k očekávanému zvýšení hospodářského růstu nebo snížení nezaměstnanosti. Zajímavé bylo zjištění, že po přijetí jednotné měny se jihoevropské země vyvíjely zcela rozdílnými směry. Při srovnání průměrného tempa růstu HDP před a po vstupu do eurozóny lze pozorovat zrychlený růst především v Řecku a Španělsku. Zásadou vysokých zahraničních investic a rozmachu stavebnictví zde bylo dosahováno růstu HDP na úrovni 4 %. V ostatních členských státech, a nejvíce v Portugalsku, bylo zaznamenáno zpomalení ekonomik. Příčiny nižšího portugalského růstu lze nalézt ve zvýšení mzdových a výrobních nákladů v důsledku přijetí eura, poklesu domácí poptávky, velmi nízké produktivity práce, nízké konkurenceschopnosti a rovněž v nestabilních veřejných financích (problémem bylo postupné zvyšování vládního dluhu). Přijetí jednotné měny mělo na pozorované země rozdílné dopady i v oblasti zaměstnanosti. Zatímco v Itálii, Řecku a Španělsku míra nezaměstnanosti po vstupu do eurozóny klesala, v Portugalsku mírně narůstala.

Tab. 18: Růst HDP a míra nezaměstnanosti před a po vstupu do eurozóny

Sledované země	Růst HDP		Míra nezaměstnanosti	
	1990-1998	1999-2008	1990-1998	1999-2008
Itálie	1,44 %	1,29 %	10,16 %	8,21 %
Portugalsko	2,89 %	1,61 %	5,79 %	6,90 %
Řecko	1,74 %	3,54 %	10,87 %	9,92 %
Španělsko	2,72 %	3,46 %	17,70 %	10,64 %

Zdroj: Real GDP growth rate – volume. Unemployment rate, annual average (%). In: *Eurostat* [online]. Vlastní zpracování.

Odlišný vývoj na trhu práce lze vysvětlit působením celé řady různých faktorů (kromě ekonomického prostředí také rozdílná státní politika zaměstnanosti, migrace apod.). Důsledkem členství v eurozóně bylo sblížení míry nezaměstnanosti v jihoevropských státech (z odchylky téměř 12 % na necelá 4 %), snížení nezaměstnanosti ve všech sledovaných zemích však dosaženo nebylo (jak vyplývá z výše uvedené tabulky).

Druhá hypotéza byla stanovena na základě odhadů, že společná měna euro znásobila dluhové problémy jihoevropských států. Podle informací uvedených v předcházející kapitole lze říci, že euro k dluhové krizi jihoevropských ekonomik spíše přispělo, než že by ji zmírnilo. Jistě není za dluhové problémy zemí zcela odpovědné, nicméně členství v eurozóně a z něj vyplývající nemožnost provozovat vlastní měnovou politiku se na aktuální situaci podílely velkou měrou. Pokud by státy používaly své národní měny, mohly by v době krize prostřednictvím devalvace měny podpořit domácí vývoz a tím zvýšit hospodářský růst země. V každém případě nelze jednoznačně říci, že znovuzavedení bývalé měny by vyvedlo jihoevropské ekonomiky z problémů. Bylo by nutné vzít v úvahu všechny dopady plynoucí z případného zrušení eura. Průzkum mezi veřejností v jihoevropských státech (uvedený v podkapitole 4.2.2) na téma, zda euro zmírnilo dopady finanční a hospodářské krize, také nedospěl k jednoznačné odpovědi. Počet souhlasných odpovědí se téměř shodoval s počtem negativních ohlasů, které tvrdily, že euro k prohloubení krize přispělo. Dokonce ani ekonomové nejsou v tomto ohledu v názorech jednotní. Podle Pavla Kohouta představuje euro odstranění mnoha bariér. Definuje fungování měnové unie jako „zesilovač“. *„V dobách hospodářského růstu jej urychluje, protože usnadňuje mezinárodní toky kapitálu. To se ovšem v dobách finanční krize může projevit jako problém.“*⁶⁹ Toto tvrzení lze doložit na příkladu Španělska. Rychlý hospodářský růst v prvních letech jeho členství v eurozóně byl doprovázen obrovským rozvojem na trhu nemovitostí umožněným díky zvýšenému přílivu zahraničních investic do realit. V důsledku zavedení eura bylo navíc zahraniční investování mnohem snadnější. Po příchodu krize v roce 2008 se projevil negativní účinek jednotné měny. Díky nastalému ekonomickému vývoji euro výrazně zesílilo. V době růstu by tento jev nedělal

⁶⁹ KOHOUT, P. *Euro ve světle finanční krize*. FINMAG [online].

Španělům příliš velké starosti, avšak v recesi přinesl Španělsku nemalé problémy – propad cen, pokles ekonomiky a nárůst státního dluhu.⁷⁰ Objevují se však i ekonomové zastávající názor, že euro projev krize v členských zemích eurozóny zmírnilo. Sedláček konstatuje, že „*Kdyby Evropa neměla euro, vedli bychom obchodní války, devalvovali vůči sobě navzájem, zaváděli či zvedali cla, omezovali dovozy a podporovali vývozy.*“⁷¹ Podle něj by byla krize bez eura mnohem horší. Je pravdou, že díky fungování EMU musí členské státy spolupracovat a navzájem si pomáhat. Jenže když se země kvůli finanční pomoci jinému členovi eurozóny sama ocitne v problémech, není tato solidarita úplně ideálním řešením.

Samotná finanční krize pocházející z USA zasáhla všechny evropské státy. Země jižní Evropy nepochybně doplatily na příchodí krizi nejvíce. Každá ovšem z rozdílných důvodů – v Itálii se prohloubil již dlouhou dobu existující problém vysokého dluhu, ve Španělsku zase po dlouhé době rozmachu nastal pokles stavebnictví a velký propad na trhu nemovitostí, čímž klesl celý hospodářský růst země. V následujících letech se stala aktuálním a závažnějším tématem dluhová krize vyvolaná prudkým nárůstem úrokových sazeb na trhu dluhopisů. Tento problém se nejdříve projevil v řecké ekonomice a odtud se rozšířil do ostatních zemí jižní Evropy. Představitelé jihoevropských států dlouhou dobu hospodařili bez výrazných omezení, až od roku 2010 byly postupně nuceny přijímat zásadní reformy ke zmírnění problému veřejných financí. Když se však řecké a následně i portugalské vládě stále nedařilo dluhové nesnáze vyřešit, musely země požádat eurozónu o finanční pomoc.

Navzdory přijetí četných úsporných opatření se v roce 2012 očekává zpomalení jihoevropských ekonomik (pokles růstu HDP přibližně o 2 %). Podíl na tom mají samotné reformy, jež však na druhé straně mohou zemím v dalších letech přinést opětovný růst. Ekonomickou situaci zemí jižní Evropy navíc zhoršují finanční trhy, které i přes úsporné plány jednotlivým státům ani celé eurozóně příliš nedůvěřují. Jedině u Řecka se předpokládá zvýšení hospodářského růstu z necelých -7 % na cca -4 % HDP v roce 2012. Navzdory zlepšení je to stále nejpomaleji rostoucí jihoevropská ekonomika. Rok 2013 by měl být v tomto ohledu

⁷⁰ KOHOUT, P. *Španělská finanční krize: „Ztráta z cihel“*. FINMAG [online].

⁷¹ SEDLÁČEK, T. *Euro není příčinou krize. Jen její obětí*. Blog.aktuálně.cz [online].

úspěšnější (viz Tab. 19). Ve všech zemích jižní Evropy by mělo být dosaženo růstu HDP ve výši přibližně 1 %. Ve srovnání s prognózami vyššího hospodářského růstu ve vyspělých ekonomikách eurozóny je tento růst stále poměrně nízký. V zemích jako Německo, Nizozemsko a Belgie je očekáván cca 2% růst, a to především v důsledku vysoké konkurenceschopnosti, v níž jihoevropské státy neustále zaostávají.

Tab. 19: Předpokládaný vývoj růstu HDP v jihoevropských státech

Sledované země	Růst HDP (v %)			
	2010	2011	2012 předpověď	2013 předpověď
Itálie	1,8	0,4	-1,3	0,7
Portugalsko	1,4	-1,6	-3,3	1,1
Řecko	-3,5	-6,9	-4,4	0,7
Španělsko	-0,1	0,7	-1,0	1,4

Zdroj: Real GDP growth rate – volume. In: *Eurostat* [online].

Od roku 2013 je tedy v zemích jižní Evropy očekáván pomalý hospodářský růst, jenž by měl přetrvávat i v dalších letech. V blízké době se nepředpokládá výraznější tempo růstu převyšující 2 % HDP.

Cílem všech zemí pro další roky je snižování rozpočtového deficitu. Proti tomuto cíli však stojí mnoho problémů: nákladná dluhová služba (za úroky platí země čím dál tím více), hluboká recese, pokles kupní síly v důsledku úsporných opatření, nárůst nezaměstnanosti a stále častější bankroty podnikatelských subjektů (především v Řecku). Navzdory těmto překážkám by se výše vládních dluhů všech jihoevropských států měly od roku 2013 postupně snižovat. V letošním roce (2012) se očekává prolomení maximálních hodnot. Ve Španělsku by měl veřejný dluh překročit 70% hranici, v Portugalsku by měl dosáhnout cca 112 % HDP a v Řecku se pravděpodobně přiblíží k hodnotě 170 % HDP. V Itálii se očekává jen mírné

zvýšení vládního dluhu – bude se stále pohybovat nad hodnotou 120 % HDP (podobně jako v roce 2011).

Celá jižní Evropa se v současnosti potýká s problémem rychle narůstající nezaměstnanosti. Nejvyšší míry nezaměstnanosti z celé eurozóny bylo na konci roku 2011 dosaženo ve Španělsku (23 %) a v Řecku (21 %). V prvních měsících roku 2012 navíc stále narůstala, stejně jako v okolních jihoevropských státech, kde překročila úroveň 15 % v Portugalsku a 9 % v Itálii. Za vysokou nezaměstnaností stojí především nepružný trh práce, ale také další oblasti ekonomiky jako byrokracie nebo odbory (které brání provést výraznější změny pracovního trhu).

Je také důležité, jak na vývoj jihoevropských ekonomik zareagují mezinárodní finanční trhy. Pokud by klesly úrokové sazby, za které si státy vypůjčují, bylo by to pro ně jistě nadějně. Podle vývoje dlouhodobých úrokových sazeb lze tuto situaci předpokládat snad jen v Itálii. V Portugalsku, Řecku a dokonce i Španělsku se v prvních měsících roku 2012 úrokové míry stále zvyšovaly. Jestliže by Itálie nebo Španělsko ztratily důvěru investorů na trhu dluhopisů (vzhledem k překročení 7% úrokové míry), hrozila by jim platební neschopnost a následně stejný vývoj jako v Řecku a Portugalsku.

Velký vliv na výši úrokových sazeb a celkově na ochotu bank půjčovat danému státu má ratingové hodnocení. V tomto případě se jedná o rating emitenta (státu), jež vyjadřuje důvěryhodnost dlužníka (schopnost dostát svým závazkům). Nejvýznamnějšími ratingovými agenturami jsou: Standard & Poor's, Moody's a Fitch. V současné době nejsou země jižní Evropy těmito agenturami hodnoceny příliš příznivě (viz Tab. 20).

Tab. 20: Rating jihoevropských zemí, březen 2012

Země	Hodnocení podle ratingových agentur					
	Moody's		Fitch		Standard & Poor's	
	Rating	Výhled	Rating	Výhled	Rating	Výhled
Španělsko	A3	Negativní	AA-	Negativní	A	Negativní
Itálie	A3	Negativní	A+	Negativní	BBB+	Negativní
Portugalsko	Ba3	Negativní	BBB-	Negativní	BB	Negativní
Řecko	C	Pokrok	B-	Stabilní	SD	Negativní

Zdroj: ROGERS, S., A. SEDGHI and J. BURN-MURDOCH. *Credit ratings: how Fitch, Moody's and S&P rate each country*. The Guardian [online].

Ratingové hodnocení se označuje písmeny od A (nejlepší) do D. Nejlépe hodnocenou jihoevropskou zemí je podle všech výše uvedených agentur Španělsko (stále bezpečné investice), avšak jeho vyhlídky na zlepšení ratingu nejsou příliš optimistické. Investice do italské ekonomiky jsou také poměrně bezpečné, avšak více náchylné na případné ekonomické změny. Portugalské vládní dluhopisy jsou již klasifikovány jako nižší kvality až spekulativní kvůli nepříznivým podmínkám v zemi. Řecko je označováno nejhorším hodnocením z EU (existuje zde pravděpodobnost úpadku).⁷²

⁷² Rating. In: *Wikipedie: Otevřená encyklopedie* [online].

Závěr

Cílem práce bylo zhodnotit dopady členství v eurozóně na vývoj jihoevropských ekonomik a podnikatelských subjektů nacházejících se v zemích jižní Evropy. Důraz byl kladen na vystihnout charakteristik specifických pro dané státy, na problematickou oblast veřejných financí a v závěru na aktuální dluhovou krizi.

Již přijetí jihoevropských zemí do eurozóny bylo značně problematické, především z hlediska fiskálních kritérií. Země měly problémy s plněním kritéria vládního dluhu a rozpočtového deficitu. Stanovenou hodnotu vládního dluhu nutnou pro přijetí do EMU výrazně překročila jak Itálie, tak Řecko. V jeho případě navíc o pár let později prokázal Evropský statistický úřad Eurostat zkreslení hodnot fiskálních ukazatelů řeckou vládou. V roce rozhodujícím o vstupu do eurozóny nesplnila země rovnou několik kritérií najednou. Navzdory tomu zůstalo Řecko nadále členem tohoto uskupení.

Zkušenosti se společnou evropskou měnou byly až do roku 2007 poměrně dobré. V rámci EMU bylo dosaženo užšího finančního a obchodního propojení a euro rovněž získalo pověst světové měny. Nicméně úplné integrace mezi zeměmi eurozóny dosaženo nebylo. Země jižní Evropy se vyčlenily jako členské státy, pro něž byla typická vyšší míra inflace (průměrně 3 %), nízká konkurenceschopnost, záporná bilance běžného účtu a poměrně nestabilní veřejné finance. Ani optimistické předpoklady o zvýšení hospodářského růstu členských zemí po zavedení eura se nepotvrdily. Zrychlené tempo růstu HDP lze po vstupu do eurozóny pozorovat především v Řecku a Španělsku, zatímco v Portugalsku bylo zaznamenáno velké zpomalení ekonomiky. Přijetí jednotné měny tedy mělo na pozorované státy rozdílné účinky a nevedlo obecně k povzbuzení ekonomik. Jednou z nesporných výhod společné měny bylo zvýšení mezinárodního obchodu mezi členskými státy, což jistě přispělo k úspěšnému rozvoji podnikového sektoru. Podnikatelské prostředí jihoevropských států je charakterizováno nadprůměrným výskytem velmi malých podniků nacházejících se ve všech odvětvích

ekonomiky. Od vstupu do eurozóny se výrazně zvýšil počet podnikatelských subjektů hlavně v Portugalsku (na více než dvojnásobek průměru EU).

Dlouhodobě závažným problémem zemí jižní Evropy jsou nestabilní veřejné finance. V období let 2002-2007 se dařilo udržovat nízkou výši vládního dluhu jen španělské vládě. V ostatních státech veřejný dluh postupně narůstal. Země několikanásobně překročily limity rozpočtového deficitu a vládního dluhu stanovené v Paktu stability a růstu. Nejednalo se však jen o Řecko nebo Itálii, ale rovněž o Německo a Francii, tedy země označované za rozpočtově odpovědné. Žádná z těchto zemí však nebyla penalizována, čímž vlastně nebyly donuceny k větší kontrole svých veřejných financí. Když následně v roce 2008 zasáhla Evropu finanční krize, jihoevropské ekonomiky se s ní díky uvolněné fiskální politice nedokázaly efektivně vypořádat.

Dopady krize se nejvíce projevíly v dosud rychle rostoucích ekonomikách Řecka a Španělska. Pro všechny země jižní Evropy se stal kritickým rok 2009, kdy dosahovaly vysokých rozpočtových deficitů a jejich dluhy nezastavitelně narůstaly. Tento vývoj samozřejmě velmi zasáhl podnikatelské subjekty v daných státech. Výrazně se snížila jejich konkurenceschopnost na mezinárodních trzích, s čímž souvisel pokles jejich tržeb a častější problémy s platební neschopností. Do finančních potíží se dostávaly především malé a střední podniky tvořící základ jihoevropských ekonomik. Mnoho podnikatelských subjektů zaniklo kvůli insolvenční, jejich počet klesl téměř ve všech odvětvích ekonomiky, což se negativně projevilo ve zvýšené nezaměstnanosti. V době ovlivněné krizí se znatelně snížil počet jihoevropanů podporujících eurozónu. Většina z nich tvrdila, že by jejich země byla lépe chráněna před nastalou krizí, kdyby si ponechala svou národní měnu.

V letech 2010-2011 se vysoké zadlužení zemí jižní Evropy stalo důležitým tématem v celé eurozóně. Na finančních trzích se projevila pesimistická očekávání investorů, úrokové sazby vládních dluhopisů, především řeckých a portugalských, strmě stouply a jihoevropské ekonomiky se začaly potýkat s dluhovou krizí. Neúnosnou situaci musely dva výše zmíněné státy dokonce řešit žádostí o zahraniční finanční pomoc.

V současné době je situace v jihoevropských ekonomikách nadále nestabilní. Úvěrová krize hrozí díky postupně narůstajícím úrokovým sazbám na trhu dluhopisů také Itálii a Španělsku. Nejdůležitější pro jihoevropské vlády je teď dosahovat vyrovnaných rozpočtů a snižovat výši svých vládních dluhů. Proto přijímají četná úsporná opatření a omezují vládní výdaje. Jen čas ukáže, jak si dokáží se vzniklými problémy poradit. V roce 2012 se podle evropských institucí očekává mírný pokles, nicméně od roku 2013 by již měly země jižní Evropy dosahovat zvyšujícího se hospodářského růstu.

Cílem jihoevropských zemí v následujících letech by tedy mělo být především dosahování vyrovnaných rozpočtů, zajištění pružnějšího trhu práce a zvýšení konkurenceschopnosti. Pokud by země dosáhly zlepšení v těchto oblastech, zvýšila by se důvěra investorů, což by se projevilo ve snížení úrokových sazeb na trhu dluhopisů. Tím, že by státy mohly každoročně splácet nižší částku na úrocích, mohly by se jejich státní dluhy snižovat rychlejším tempem.

Průběh dalšího působení jihoevropských zemí v eurozóně je nejistý. V největších problémech se samozřejmě nachází Řecko, které je již dva roky neúspěšně „zachraňováno“ eurozónou. Řecko je však poměrně malá země (tvoří jen přibližně 2 % ekonomiky EU), a proto by jeho případný bankrot nemusel pro celou EU znamenat až tak dramatické dopady. Důležité je předejít nastoupení této situace v Portugalsku, Itálii a Španělsku. Jelikož jsou však Itálie a Španělsko stále poměrně silné ekonomiky, lze předpokládat, že se jim podaří současnou krizi překonat, i když to pravděpodobně bude velmi pozvolné. Debata vedená na téma, zda by mělo Řecko vystoupit z eurozóny, je přeci jen trochu unáhlená. Pokud by došlo ke znovuzavedení původní řecké měny, devalvace drachmy by sice posílila konkurenceschopnost řeckých podniků a ekonomice by to mohlo přinést vytoužený růst, země však musí zvážit tyto výhody s dlouhodobými dopady zrušení eura.

Následující roky budou v zemích jižní Evropy bezpochyby i nadále charakterizovány úsporami v mnoha oblastech nutných k tomu, aby se země opět zařadily mezi úspěšné evropské ekonomiky. V případě Itálie a Španělska lze jejich návrat k hospodářskému růstu předpokládat, budoucí vývoj Řecka je však velmi nejistý.

Seznam použité literatury

Citace

Balance of international trade in goods, % of GDP. In: *Eurostat* [online]. 2012-04-02 [vid. 2012-04-12]. Dostupné z:

<http://epp.eurostat.ec.europa.eu/tgm/table.do?tab=table&init=1&language=en&pcode=tec00044&plugin=1>

BĚLOVSKÁ, N. et. al. *Italští poslanci schválili úsporná opatření Montiho vlády*. Zpravy.rozhlas.cz [online]. Praha: Český rozhlas, 2011-12-16 [vid. 2012-04-04].

Dostupné z: http://www.rozhlas.cz/zpravy/evropa/_zprava/italsti-poslanci-schvalili-usporna-opatreni-montiho-vlady--991264

ČTK. *Restrukturalizace řeckého dluhu je předmětem sporu mezi ECB a eurozónou*. Patria [online]. Praha: Patria Online, 2011-05-19 [vid. 2012-04-04]. Dostupné z:

<http://www.patria.cz/Zpravodajstvi/1827984/restrukturalizace-reckeho-dluhu-je-predmetem-sporu-mezi-ecb-a-eurozonou.html>

EBELING, R., et. al. *Autoři CEPu o euru*. 1. vyd. Centrum pro ekonomiku a politiku, PBtisk Příbram, 2010. ISBN 978-80-86547-94-7.

EMI. *Convergence report: March 1998* [online]. Frankfurt am Main: European Monetary Institute, 1998 [vid. 2011-09-07]. ISBN 92-9166-057-4. Dostupné z:

<http://www.ecb.int/pub/pdf/conrep/cr1998en.pdf>

European Commission. *SBA Fact Sheet: Italy 2010/11* [online]. [vid. 2011-11-26].

Dostupné z: http://ec.europa.eu/enterprise/policies/sme/facts-figures-analysis/performance-review/pdf/2010_2011/italy_en.pdf

European Commission. *SBA Fact Sheet: Portugal 2010/11* [online]. [vid. 2011-11-26].

Dostupné z: http://ec.europa.eu/enterprise/policies/sme/facts-figures-analysis/performance-review/pdf/2010_2011/portugal_en.pdf

European Commission. *SBA Fact Sheet: Spain 2010/11* [online]. [vid. 2011-11-26].

Dostupné z: http://ec.europa.eu/enterprise/policies/sme/facts-figures-analysis/performance-review/pdf/2010_2011/spain_en.pdf

Eurostat. *Europe in figures: Eurostat yearbook 2006-07* [online]. European Communities, 2007 [vid. 2012-04-12]. ISBN 92-79-02489-2. Dostupné z:

http://epp.eurostat.ec.europa.eu/cache/ITY_OFFPUB/KS-CD-06-001/EN/KS-CD-06-001-EN.PDF

Evropská integrace, Evropský parlament, Členské státy Evropské unie. Plzeň: Euronova East.

Evropská komise. *Bylo zavedení eura příčinou zvýšení cen? Vnímání a skutečnost*.

KC-70-05-956-CS-D.

Evropská komise. *Jaký užitek nám přináší euro*. Evropská unie, 2011. KC-31-10-642-CS-C.

FONTAINE, P. *Europe in 12 lessons*. Brussels: European Union, 2010.

ISBN 978-92-79-17486-5.

Historie evropské měnové unie. In: *Zavedení eura v České republice* [online]. Praha: Ministerstvo financí, 2011 [vid. 2011-12-07]. Dostupné z:

http://www.zavedenieura.cz/cps/rde/xchg/euro/xsl/euro_historie_emi.html

Hospodářská a měnová unie a euro: Co přineslo euro? In: *EU4Journalists* [online]. European Journalism Centre [vid. 2011-12-07]. Dostupné z:

<http://www.eu4journalists.eu/index.php/dossiers/czech/C23/24/>

Itálie. In: *Wikipedie: Otevřená encyklopedie* [online]. Wikimedia Foundation, strana edit. 2011-12-01 [vid. 2011-12-07]. Dostupné z: <http://cs.wikipedia.org/wiki/It%C3%A1lie>

Itálie: Euro jako nástroj ožebračení? In: *Britské listy* [online]. Praha: Občanské sdružení Britské listy, 2004-09-12 [vid. 2011-12-28]. ISSN 1213-1792. Dostupné z: <http://blisty.cz/art/17049.html>

Italské městečko chce utéct úsporným plánům. Tiskne si vlastní měnu. In: *iDNES.cz* [online]. MAFRA, 2011-09-02 [vid. 2012-04-04]. Dostupné z: http://ekonomika.idnes.cz/italske-mestecko-chce-utect-uspornym-planum-tiskne-si-vlastni-menu-1pv-/eko-zahranicni.aspx?c=A110902_134957_eko-zahranicni_spi

KOHOUT, P. *Euro ve světle finanční krize*. FINMAG [online]. Praha: Partners media, 2008-10-15 [vid. 2012-03-27]. ISSN 1802-9612. Dostupné z: <http://www.finmag.cz/cs/finmag/penize/euro-ve-svetle-financni-krize/>

KOHOUT, P. *Investiční strategie pro třetí tisíciletí*. 6. vyd. Praha: Grada Publishing, 2010. ISBN 978-80-247-3315-9.

KOHOUT, P. *Španělská finanční krize: „Ztráta z cihel“*. FINMAG [online]. Praha: Partners media, 2010-02-08 [vid. 2011-09-05]. ISSN 1802-9612. Dostupné z: <http://www.finmag.cz/cs/finmag/ekonomika/spanelska-financni-krize-quot-ztrata-z-cihel-quot/>

Labour productivity. In: *OECD.Stat* [online]. 2012-04-12 [vid. 2012-04-12]. Dostupné z: <http://stats.oecd.org/Index.aspx?DatasetCode=PDYGTH#>

LACINA, L. *Měnová integrace: náklady a přínosy členství v měnové unii*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2007. ISBN 978-80-7179-560-5.

LACINA, L. a P. ROZMAHEL. *Euro: ano/ne?* 1. vyd. Praha: Alfa Nakladatelství, 2010. ISBN 978-80-7179-560-5.

Malé a střední podniky. In: *Wikipedie: Otevřená encyklopedie* [online]. Wikimedia Foundation, strana edit. 2011-12-10 [vid. 2012-03-17]. Dostupné z: http://cs.wikipedia.org/wiki/Mal%C3%A9_a_st%C5%99edn%C3%AD_podniky

OECD. *The Impact of the Global Crisis on SME and Entrepreneurship Financing and Policy Responses* [online]. Paris: OECD, 2009 [vid. 2011-11-28]. Dostupné z: <http://www.oecd.org/dataoecd/40/34/43183090.pdf>

PÁRAL, P. *V Itálii to šlo dlouhá léta dobře. Až do příchodu eura*. Neviditelnypes.lidovky.cz [online]. Praha: MAFRA, 2011-07-13 [vid. 2012-04-04]. ISSN 1212-673X. Dostupné z: http://neviditelnypes.lidovky.cz/ekonomika-europeklo-0l3-/p_ekonomika.asp?c=A110717_180203_p_ekonomika_wag

Portugalsko. In: *Wikipedie: Otevřená encyklopedie* [online]. Wikimedia Foundation, strana edit. 2011-12-01 [vid. 2011-12-07]. Dostupné z: <http://cs.wikipedia.org/wiki/Portugalsko>

Přínosy a náklady eura pro podnikatele. In: *Zavedení eura v České republice* [online]. Praha: Ministerstvo financí, 2011 [vid. 2011-12-07]. Dostupné z: http://www.zavedenieura.cz/cps/rde/xchg/euro/xsl/podnikatele_1133.html

Rating. In: *Wikipedie: Otevřená encyklopedie* [online]. Wikimedia Foundation, strana edit. 2012-02-21 [vid. 2012-04-04]. Dostupné z: <http://cs.wikipedia.org/wiki/Rating>

Řecko. In: *Wikipedie: Otevřená encyklopedie* [online]. Wikimedia Foundation, strana edit. 2011-12-01 [vid. 2011-12-07]. Dostupné z: <http://cs.wikipedia.org/wiki/%C5%98ecko>

SEDLÁČEK, T. *Euro není příčinou krize. Jen její obětí*. Blog.aktuálně.cz [online]. Centrum Holdings, 2011-12-01 [vid. 2012-03-27].

Dostupné z: <http://blog.aktualne.centrum.cz/blogy/tomas-sedlacek.php?itemid=14934>

Souhrnná teritoriální informace Itálie. In: *BusinessInfo.cz* [online]. Zastupitelský úřad Řím, 2011 [vid. 2012-03-24]. Dostupné z: <http://www.businessinfo.cz/cz/rubrika/italie/1000683/>

Souhrnná teritoriální informace Portugalsko. In: *BusinessInfo.cz* [online]. Zastupitelský úřad Lisabon, 2011 [vid. 2012-03-24]. Dostupné z: <http://www.businessinfo.cz/cz/rubrika/portugalsko/1000793/>

Souhrnná teritoriální informace Řecko. In: *BusinessInfo.cz* [online]. Zastupitelský úřad Athény, 2011 [vid. 2012-03-24]. Dostupné z: <http://www.businessinfo.cz/cz/rubrika/recko/1000795/>

Souhrnná teritoriální informace Španělsko. In: *BusinessInfo.cz* [online]. Zastupitelský úřad Madrid, 2011 [vid. 2012-03-24]. Dostupné z: <http://www.businessinfo.cz/cz/rubrika/spanelsko/1000541/>

Španělsko. In: *Wikipedie: Otevřená encyklopedie* [online]. Wikimedia Foundation, strana editována 2011-12-01 [vid. 2011-12-07]. Dostupné z: <http://cs.wikipedia.org/wiki/%C5%A0pan%C4%Blsko>

Španělské vesničky Villamayor pomáhají přežít v těžkých časech stará peseta. In: *IHNED.cz* [online]. Praha: Economia, 2012-04-04 [vid. 2012-04-04]. ISSN 1213-7693. Dostupné z: <http://byznys.ihned.cz/c1-55294260-spanelske-vesnicke-villamayor-pomahaji-prezit-v-tezkych-casech-stara-peseta>

TOMÁŠEK, M. *Evropské měnové právo*. 2. vyd. Praha: C. H. Beck, 2007. ISBN 978-80-7179-940-5.

ZEMÁNEK, J. *Řecko na pokraji ekonomického kolapsu*. Euroekonom.cz [online]. 2011-06-23, aktualizováno 2012-02-06 [vid. 2012-04-04]. Dostupné z: <http://www.euroekonom.cz/analyzy-clanky.php?type=jz-recko-bankrot>

Bibliografie

Balance of the current account, % of GDP. In: *Eurostat* [online]. 2012-03-06 [vid. 2012-03-10]. Dostupné z: <http://epp.eurostat.ec.europa.eu/tgm/table.do?tab=table&init=1&language=en&pcode=tec00043&plugin=1>

Balance of international trade in services, % of GDP. In: *Eurostat* [online]. 2012-04-02 [vid. 2012-04-12]. Dostupné z: <http://epp.eurostat.ec.europa.eu/tgm/table.do?tab=table&init=1&language=en&pcode=tec00045&plugin=1>

Database for the Annual Report 2009 [online]. European Commission: Enterprise and Industry, aktualizováno 2012-02-02 [vid. 2012-03-18]. Dostupné z: http://ec.europa.eu/enterprise/policies/sme/facts-figures-analysis/performance-review/index_en.htm#h2-4

ECB. *Convergence report 2000* [online]. Frankfurt am Main: European Central Bank, 2000 [vid. 2011-09-07]. ISBN 92-9181-061-4. Dostupné z: <http://www.ecb.int/pub/pdf/conrep/cr2000en.pdf>

Economic Indicators. In: *Banco de Portugal* [online]. Banco de Portugal, 2009. Aktualizováno 2012-03-02 [vid. 2012-03-03]. Dostupné z: <http://www.bportugal.pt/en-US/Pages/inicio.aspx>

European Commission. *Eurobarometer: Report number 58* [online]. Brussels: European Commission, 2003 [vid. 2012-01-13]. Dostupné z: http://ec.europa.eu/public_opinion/archives/eb/eb58/eb58_en.pdf

European Commission. *Eurobarometre 64* [online]. Brussels: European Commission, 2006 [vid. 2011-11-28]. Dostupné z: http://ec.europa.eu/public_opinion/archives/eb/eb64/eb64_fr.pdf

European Commission. *Eurobarometre Special 311: The Economical and Financial Crisis. January-February 2009* [online]. Brussels: European Commission, 2009 [vid. 2012-01-12]. Dostupné z: http://ec.europa.eu/public_opinion/archives/ebs/ebs_311_data.pdf

European Commission. *FLASH EB 139: The Euro, one year later* [online]. 2002 [vid. 2011-09-21]. Dostupné z: http://ec.europa.eu/public_opinion/flash/fl139_en.pdf

European Commission. *Flash EFS 122: SMEs and the euro* [online]. 2002 [vid. 2011-11-28]. Dostupné z: http://ec.europa.eu/public_opinion/flash/fl122_en.pdf

European Commission. *Flash Eurobarometer 153: The Euro, two years later* [online]. 2003 [vid. 2011-09-21]. Dostupné z: http://ec.europa.eu/public_opinion/flash/fl153_en.pdf

European Commission. *Flash Eurobarometer 165: The Euro, 3 years later* [online]. 2004 [vid. 2011-09-21]. Dostupné z: http://ec.europa.eu/public_opinion/flash/fl165_euro_en.pdf

European Commission. *Flash Eurobarometer 174: SME Access to Finance* [online]. 2005 [vid. 2011-09-21]. Dostupné z: http://ec.europa.eu/public_opinion/flash/fl174_summ_en.pdf

European Commission. *Flash Eurobarometer 192: Entrepreneurship Survey of EU* [online]. 2007 [vid. 2011-11-28]. Dostupné z: http://ec.europa.eu/public_opinion/flash/fl_192_en.pdf

European Commission. *Flash Eurobarometre 98/2: Euro Attitudes (wave 2) – Euro Zone* [online]. 2001 [vid. 2011-09-21].

Dostupné z: http://ec.europa.eu/public_opinion/flash/fl98_2_in_en.pdf

European Commission. *SBA Fact Sheet: Greece 2010/11* [online]. [vid. 2011-11-26].

Dostupné z: http://ec.europa.eu/enterprise/policies/sme/facts-figures-analysis/performance-review/pdf/2010_2011/greece_en.pdf

Evropská komise. *Krátký průvodce eurem*. Evropská společenství, 2006. KC-76-06-269-CS-C.

General government deficit/surplus. In: *Eurostat* [online]. European Commission, 2012-04-02 [vid. 2012-04-04]. Dostupné z:

<http://epp.eurostat.ec.europa.eu/tgm/table.do?tab=table&init=1&language=en&pcode=tsieb080&plugin=1>

General government gross debt. In: *Eurostat* [online]. European Commission, 2012-04-02 [vid. 2012-04-04]. Dostupné z:

<http://epp.eurostat.ec.europa.eu/tgm/table.do?tab=table&init=1&language=en&pcode=tsieb090&plugin=1>

Greece Business Confidence. In: *Trading Economics* [online]. New York City: Trading Economics, 2012 [vid. 2012-03-26]. Dostupné z:

<http://www.tradingeconomics.com/greece/business-confidence>

Inside the euro zone. In: *The Washington Post* [online]. 2011-12-06 [vid. 2012-01-08]. Dostupné z:

<http://www.washingtonpost.com/wp-srv/special/world/euro-zone-treaty/index.html>

Long-term interest rates, Per cent per annum. In: *OECD.Stat* [online]. OECD, 2012-04-06 [vid. 2012-04-07]. Dostupné z: <http://stats.oecd.org/index.aspx?queryid=167#>

MAĆKOWIAK, B., Francesco P. MONGELLI, G. NOBLET and F. SMETS. *The Euro at Ten: Lessons and Challenges*. Frankfurt am Main: European Central Bank, 2009. ISBN 978-92-899-0375-2.

PEČINKOVÁ, I., ed. *Euro versus koruna: rizika a přínosy jednotné evropské měny pro ČR*. 1. vyd. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2007. ISBN 978-80-7325-120-8.

POPELA, L. *Ernst & Young: Ekonomická krize ještě zdaleka není zažehnána*. Kurzy.cz [online]. Praha: Kurzy.cz, 2010-06-24 [vid. 2012-04-04]. Dostupné z: <http://zpravy.kurzy.cz/232135-ernst--young-ekonomicka-krize-jeste-zdaleka-neni-zazehnana/>

Real GDP growth rate – volume. In: *Eurostat* [online]. European Commission, 2012-04-02 [vid. 2012-04-04]. Dostupné z: <http://epp.eurostat.ec.europa.eu/tgm/table.do?tab=table&init=1&plugin=1&language=en&pcode=tsieb020>

ROGERS, S., A. SEDGHI and J. BURN-MURDOCH. *Credit ratings: how Fitch, Moody's and S&P rate each country*. The Guardian [online]. London: Guardian News and Media, 2012-03-15 [vid. 2012-04-04]. Dostupné z: <http://www.guardian.co.uk/news/datablog/2010/apr/30/credit-ratings-country-fitch-moodys-standard>

SALA-I-MARTIN, X. *The Global Competitiveness Report 2005-2006: Executive Summary* [online]. Geneva: World Economic Forum, 2005 [vid. 2012-03-30]. ISBN 978-1403998446. Dostupné z: <http://www.scribd.com/doc/71129566/Global-Competitiveness-REP-05>

SCHWAB, K., ed. *The Global Competitiveness Report 2009-2010* [online]. Geneva: World Economic Forum, 2009 [vid. 2012-03-30]. ISBN 978-92-95044-25-8. Dostupné z: <https://members.weforum.org/pdf/GCR09/GCR20092010fullreport.pdf>

SCHWAB, K., ed. *The Global Competitiveness Report 2011-2012* [online]. Geneva: World Economic Forum, 2011 [vid. 2012-03-30]. ISBN 978-92-95044-74-6. Dostupné z: http://www3.weforum.org/docs/WEF_GCR_Report_2011-12.pdf

SYCHRA, Z. *Jednotná evropská měna: realizace hospodářské a měnové unie v EU*. 1. vyd. Brno: Mezinárodní politologický ústav Masarykovy univerzity, 2009. ISBN 978-80-210-5082-2.

The World Bank. *Doing business 2008* [online]. Washington, D.C.: The World Bank, 2007 [vid. 2012-03-30]. ISBN 978-0-8213-7231-9. Dostupné z: <http://www.doingbusiness.org/~media/FPKM/Doing%20Business/Documents/Annual-Reports/English/DB08-FullReport.pdf>

The World Bank. *Doing business 2012: Doing business in a more transparent world* [online]. Washington, D.C.: The World Bank, 2012 [vid. 2012-03-30]. ISBN 978-0-8213-8833-4. Dostupné z: <http://www.doingbusiness.org/~media/FPKM/Doing%20Business/Documents/Annual-Reports/English/DB12-FullReport.pdf>

Unemployment rate, annual average (%). In: *Eurostat* [online]. European Commission, 2012-03-14 [vid. 2012-03-30]. Dostupné z: http://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/show.do?dataset=une_rt_a&lang=en